

Vysoká škola báňská – Technická univerzita
Ostrava
Fakulta bezpečnostního inženýrství

Základy veřejné správy
Mgr. Jiří Dostál

Ostrava 2016

Úvod

Předkládaný text je určen studentům Fakulty bezpečnostního inženýrství, Vysoké školy bánské – Technické univerzity Ostrava, ale jistě i jiným zájemcům. Měl by jim připomenout, či přímo naučit znát základní právní termíny, stejně jako základy organizace veřejné správy v ČR. Text je zaměřen až na výjimky na teoretický základ právního systému, a na základní principy fungování veřejné správy České republiky. V rámci výuky předmětu Veřejná správa by měl být doplněn o poznatky konkrétních odvětví veřejné správy (správa životního prostředí, katastr nemovitostí, vnitřní správa, bezpečnost aj.) K tomu snad jistě dojde v budoucnu.

I. PRÁVO

1.1.Právo

Právo vzniklo v návaznosti na existenci prvních pospolitostí člověka (družiny, kmeny, království). Proto je nezbytné jej chápat jako systém dynamický, společenský. Bez existence lidí o něm nelze uvažovat. Nejstarší právní kultury chápaly potřebu formování a organizování osob a úpravu prvních společenských vztahů (lov, boj, obětní řády, pokrevní vztahy). Podle typu regulace rozlišujeme právo v rámci odvětví, které reguluje. Teorie tak uznává dělení práva na veřejné či soukromé. Soukromoprávní odvětví vycházejí z principu rovnosti účastníků právních vztahů, dále principu autonomie vůle, ochrany nabytých práv, a dalších. Veřejné právo klade větší akcent na pravidla formující společnost jako celek a podle toho, kdo má v rámci právního odvětví silnější pozici coby účastník právního vztahu. V rámci práva veřejného je silnějším účastníkem spíše orgán veřejné moci, správy. Nelze tedy uvažovat o např. o dohodě s finančním úřadem o skutečnosti placení daní., nemohu zřídit jakoukoliv stavbu na svém pozemku, pokud naplňuje parametry vyžadující stavební povolení., nemohu navrhnout ukončení trestního stíhání, jen pokud se domnívám, že se trestný čin nestal.

- Veřejné právo jako odvětví zahrnuje právo ústavní, správní, trestní, finanční, organizace soudnictví a občanské právo procesní, mezinárodní právo veřejné.
- Soukromé právo zahrnuje právo obchodní, občanské, pracovní, rodinné, autorské, mezinárodní právo soukromé.

Je tedy více než zřejmé, že díky hierarchii právních norem můžeme hovořit o termínu právní řád. Ten je uspořádaným systémem právních norem a tím i právních předpisů, pramenů práva. Právní řád a právo jako takové jsou poněkud odlišné pojmy. Právní řád je soubor platných právních norem, předpisů a dalších právních aktů, ať již povahy soukromého, veřejného či mezinárodního práva. Pojem právo je pojmem širším. Právo jsou také představy o spravedlnosti, názory na právo, instinktivní pocit v každém jedinci, že některé jednání je správné, některé nikoliv. Mnohé historické, či náboženské texty (např. desatero přikázání z Bible, Chamurapiho zákoník) mají jednoznačně právní relevanci, byly inspirací pro právní předpisy. Právo je také představováno hodnotami, jak již bylo zmíněno jako spravedlnost, rovnost, bezpečí, ochrana zájmů atp. Tyto hodnoty pak jdou napříč dějinami.

1.2. Pramen práva

Během staletí se tak vyvinuly tzv. prameny práva, ze kterých právo čerpáme a učíme se znát jeho obsah. Moderní stát vychází především ze systému kodifikovaného psaného práva, v mezinárodním právu jako pramen práva existuje např. i tzv. právní obyčej. Právní obyčej je zažité pravidlo chování, všeobecně známé a respektované, ale nemá podobu psaného kodifikovaného předpisu. Zvážíme – li také geografický aspekt práva, lze konstatovat, že se ČR řadí do systému tzv. evropského kontinentálního práva psaného. Tento princip se prosadil především po napoleonských válkách, kdy tedy zvítězil koncept písemného podchycení společenských pravidel chování. Vedle toho známe rovněž anglosaský typ právní kultury, nebo právo islámské.

- Kontinentální, evropský systém práva se projevuje tak, že pramenem práva je psaný právní předpis (zákon, nařízení, vyhláška aj.) pramenem práva naopak není tzv. soudní či správní precedent, ani právní obyčej. Ohledně právních úkonů právních vztahů platí větší formálnost právních úkonů a tím i právních vztahů.
- Anglosaský systém práva se projevuje tak, že, pramenem práva je vedle psaných právních předpisů také soudní, správní precedent, ale i obyčej. Tedy právo tvoří mimo jiné soudy svými jedinečnými rozhodnutími. Tento systém práva známe např. z USA, Velká Británie, a jiných anglosaských zemí. Specifický je např. i tím, že soudní orgány jsou doplněny mimo jiné laickým prvkem v podobě porot u trestních řízení.
- Islámské právo – právo šaria. Odvíjí se v duchu a smyslu koránu, jemu nesmí odporovat je tedy přísně teokratické. Nelze tedy hovořit o státních orgánech jako o tvůrcích práva, zdrojem práva jsou náboženské texty, jim nesmí odporovat úprava společenských vztahů. Nelze tedy hovořit v těchto zemích o názorové neutralitě.

1.3. Právní norma

1.3.1. definice právní normy

Proto, aby právo mohlo plnit regulativní funkce, musí existovat v určité konkrétní hmatatelné a vnímatelné podobě. Touto podobou jsou právní normy, čímž je i samotné právo tzv. normativním systémem, tedy strukturován do norem. Právní norma je obecně závazné společenské pravidlo chování vydané ve stanovené formě, orgánem k tomu zmocněným. Vyjadřují tedy představu zákonodárce o tom, jak by mělo to či ono pravidlo chování vypadat. Tedy jak by se měly odvíjet společenské vztahy určité povahy.

1.3.1. druhy právních norem

Právní normy se dle své povahy a obsahu dělí do více kategorií.

- Kogentní je takový typ právní normy, od jejíhož obsahu, tedy od určitého pravidla chování se nemůžeme odchýlit v rámci aplikace práva, která je s tou či onou právní normou spojena. Tak např. podle § 49 odst. 2 zákona č.262/2006 Sb., (zákoníku práce) *musí být dohoda o rozvázání pracovního poměru písemná*. Zákon tak nařizuje konkrétní a to písemnou formu právního úkonu, kterým se ukončí pracovní poměr.
- dispozitivní ustanovení právní normy. Tentokrát je tu určitá volnost v rámci jednání, protože to dovoluje obsah právní normy. Podle zákoníku práce §50 odst.3, *může dát zaměstnanec zaměstnavateli výpověď z jakéhokoli důvodu, nebo bez uvedení důvodu*. Je tedy pouze na zaměstnanci, zda odůvodní proč končí pracovní poměr, či nikoliv.

1.3.2. působení právních norem

- Právní normy působí do budoucna a v přítomnosti (latinsky pro futuro), tedy zpětná regulace v minulosti učiněných právních vztahů (tzv. retroaktivita) je nepřípustná. Zákaz retroaktivity souvisí s tzv. právní jistotou, či např. v minulosti nabytými právy. Pokud např. zaplatím poplatek za stavební povolení v roce 2011 a výše poplatku se zvýší v roce 2014, nemůže mne vyšší sazba poplatku zavazovat zpětně. A to proto, že jsem se řídil výší poplatku v době, kdy jsem o povolení žádal a kdy byla jeho výše stanovena tehdejší právní úpravou.
- Dále můžeme také hovořit o prostorovém působení právních norem. Právní předpisy tak mohou mít republikovou, či jinak vymezenou prostorovou působnost. Např. je zřejmé, že stavební zákon se bude vztahovat na území České republiky., obecně závazná vyhláška obce, upravující pořádání diskoték, ale bude zavazovat pouze ty provozovatele, jež se budou nacházet, či mít sídlo na území dané obce.
- Právní normy jsou také zaměřeny personálně, tedy zavazují buď širší, či pouze určitý okruh subjektů. Institut státního občanství a navazující právní normy tak budou zavazovat všechny osoby se státoobčanským svazkem České republiky. Naproti tomu podmínky pro vznik živnostenského oprávnění budou závazné pouze pro ty osoby, které budou mít zájem podnikat v rámci živností, a vůči nim budou např. směřovat kontroly podle živnostenských předpisů.

1.4. Právní předpis

1.4.1. definice právního předpisu

Z právních norem se pak skládá ucelený právní předpis jako pramen práva. Konkrétní podoba pramenů práva, které jsou zdrojem platného práva v ČR, jsou tedy psané právní předpisy. Definice právního předpisu vychází z formálních i materiálních znaků, kterými se právní předpis vyznačuje. Můžeme je tak definovat jako normativní právní akty, které jsou vydány orgány se zákonným zmocněním s legislativní pravomocí, jejichž obsahem jsou právní normy jako závazná pravidla chování.

V České republice existují tyto právní předpisy:

- ústavní zákony, zákony – přijímány Poslaneckou Sněmovnou a Senátem.
- Zákonné opatření Senátu – přijímá Senát v době rozpuštění poslanecké Sněmovny. A to pouze v těch věcech, které nesou odkladu a pouze na návrh vlády ČR. Zákonná opatření Senátu musí být na první schůzi Poslanecké Sněmovny schválena, jinak pozbývají platnosti.
- Nařízení vlády – právní předpis přijímaný vládou, k provedení určité části zákona. Nařízení vlády může být vydáno, jen pokud na to zákon pamatuje, tedy pokud vyslovuje zmocnění vydat nařízení.
- Vyhláška ministerstva či jiného ústředního orgánu státní správy – vydávan ministerstvem či ústředním orgánem státní správy k provedení určité části zákona. Vyhláška proto musí vždy vycházet z určitého zákonného ustanovení.
- Obecně závazné vyhlášky obcí a krajů – právní předpisy územních samospráv, obcí a krajů.
- Nařízení obcí a krajů – právní předpisy územních samospráv, obcí a krajů.
- Mezinárodní smlouvy – jsou to ty k nimž ČR přistoupila, tzv. je ratifikovala. Mezinárodní smlouvy jsou publikovány ve formě sdělení ministerstva zahraničních věcí. Publikačním nástrojem je Sbírka mezinárodních smluv.
- Komunitární právo, právo Evropské unie. Se vstupem ČR do evropských společenství platí v ČR i blok práva EU. Právo evropské unie je tzv. implementováno, tedy jsou jeho pravidla obsaženy v českých pramenech práva (zákon, vyhláška atp.). V tom případě se jedná o směrnici. Nebo existuje samostatně a jako takové je i aplikovatelné pro domácí právní vztahy. V tom případě se jedná o tzv. nařízení EU. Součástí komunitárního práva jsou i smlouvy, jež založily jednotlivé evropské společenství jako takové.

1.4.2. publikace právního předpisu

Již římské právo znalo zásadu, že neznalost práva neomlouvá. Publikace právního předpisu, chápeme jako jeden z atributů formalismu práva. Tedy dodržení konkrétního zákonného postupu, administrativně-byrokratického mechanismu tvorby práva a jeho zveřejnění. Tedy veřejnost musí mít možnost seznámit se s obsahem platného práva, prameny práva tak musí být uvedeny ve všeobecnou známost. Je tedy vhodné si uvědomit, že publikace je jedna z podmínek platnosti a následné účinnosti právního předpisu. Publikačním nástrojem práva je v České republice Sbírka zákonů, upravena zákonem č. 309/1999 Sb. o Sbírce zákonů a Sbírce mezinárodních smluv. V rámci nich se právní předpisy tzv. vyhláší.

- Publikace právního předpisu je jeho rozeslání, přičemž den rozeslání, je shodný s dnem vyhlášení právního předpisu. Právě tímto dnem je právní předpis platný. Nutno ještě rozlišovat mezi platností a účinností právního předpisu. Ještě než se stane právní předpis také účinný, musí uplynout tzv. legisvakanční lhůta. Což je obdobím, jak opakují mezi platností a účinností. Legisvakanční lhůta je čas, během kterého se společnost, veřejnost může seznámit s novou právní úpravou.
- Účinností pak právní předpis již vyvolává právní následky a reguluje příslušné společenské vztahy. Obecně trvá legisvakanční lhůta 15 dnů, ale toto je spíše pomocné ustanovení. Den nabytí účinnosti bývá stanovován různými intervaly. U velmi významných právních předpisů, je to někdy i několik let, jak tomu bylo např. u nového Občanského zákoníku, zákonu č.89/2012 Sb.

V České republice se ve Sbírce zákonů vyhláší konkrétně tyto právní předpisy:

ústavní zákony, zákony., zákonné opatření Senátu., nařízení vlády., vyhláška ministerstva či ústředního orgánu státní správy a právní předpisy jiných správních úřadů a právnických osob, pokud na základě zvláštního zákona vydávají právní předpisy s celostátní působností. Z dikce zákona tak vyplývá, právní předpisy obcí a krajů se ve Sbírce zákonů nevyhláší. To neznámá, že se na ně nevztahuje institut vyhlášení.

Mimo to se ve Sbírce zákonů publikují také tyto akty státních a soudních orgánů: *nálezy Ústavního soudu a rozsudky Nejvyššího správního soudu, pokud tak stanoví zákon., sdělení Ústavního soudu, jestliže o jejich vyhlášení Ústavní soud rozhodne., usnesení Poslanecké sněmovny o zákonném opatření Senátu, anebo sdělení předsedy Poslanecké sněmovny, že se Poslanecká sněmovna na své první schůzi o zákonném opatření Senátu neusnesla., rozhodnutí prezidenta republiky, oznámení prezidenta republiky o výsledku referenda, usnesení komor Parlamentu a usnesení vlády, pokud tak stanoví zvláštní zákon nebo jestliže o jejich vyhlášení tyto orgány rozhodnou., rozhodnutí předsedy Senátu, a není-li funkce předsedy Senátu obsazena, předsedy Poslanecké sněmovny, o vyhlášení volby prezidenta republiky., sdělení ministrů, jiných ústředních správních úřadů, Státní volební komise nebo České národní banky o skutečnostech a přijatých rozhodnutích, pokud povinnost*

vyhlásit je ve Sbírce zákonů stanoví zvláštní zákon., úplná znění ústavních zákonů a zákonů, zmocňuje-li k vyhlášení jejich úplného znění předsedu vlády ústavní zákon nebo zákon, (dále jen "další právní akty").,

1.4.3. publikace právních předpisů územních samospráv

Právní předpisy kraje se vyhlášují ve Věstníku kraje. Právní předpisy obcí se vyhlášují na úřední desce obce, první den vyhlášení je den vyvěšení právního předpisu obce na úřední desce. Právní předpis kraje nabývá účinností patnáctým dnem po vyhlášení ve Věstníku kraje, právní předpis obce nabývá účinnosti patnáctý den po vyhlášení na úřední desce obce.

II. LEGISLATIVA

2.1. Legislativa

Kdybychom měli termín legislativa charakterizovat výstižně a přitom stručně a přesně, označili bychom ji jako samotný proces tvorby práva. Tvorba práva je obor složitý a náročný a zahrnuje mnoho dalších oborů. Vedle práva to jsou jistě ekonomie, teorie řízení a mnoho dalších. Samostatnou otázkou jsou pak jazykové aspekty, typicky lingvistika, stylistika, lexikologie a další. Psané právní předpisy jsou pochopitelně také dílem člověka a jsou tak co se týče svého obsahu vystaveny rizikům chyb, nedostatků, nesprávného pochopení společenských skutečností. Navzdory tomu, jsou pochopitelně nezbytností pro udržení společnosti jako celku. Zamyslíme-li se nad podrobnější definicí legislativy, budeme vycházet z úkolů, pro které legislativa a právo vůbec existují, což je tématem nesmírně obsáhlým. Např. podle zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy jsou tyto orgány povinny sledovat problematiku, agendu své působnosti (školství, obrana aj.) A v rámci toho i reagovat na vývoj společenských vztahů, jež jsou s jednotlivými agendami spojeny. Reagovat právě změnami právních předpisů, či novými předpisy, jako jsou zákony, vyhlášky a další. Je nezbytné si znovu uvědomit, že právem se řídí společnost jako celek, alespoň v podmínkách svobodného státu. Účelem legislativy je pak tvorba předpisu jasného, výstižného, co nejméně obsáhlého. A to jen tehdy pokud není jiné alternativy, než vydání nového právního předpisu, který by problematiku řešil. Legislativa je tedy činnost člověka a je podmíněna a ovlivněna mnoha skutečnostmi. Dozajista jsou to potřeby praxe, nedostatečná stávající úprava ale i politické koncepty, hospodářské příčiny, rozvoj technologií. Pochopitelně je legislativa tvorbou práva orgány k tomu zmocněnými, a to v předepsané formální podobě a předepsaným zákonným způsobem. Státní orgány ale samosprávné celky i obce nebo kraje jsou k legislativě oprávněny a zmocněny Ústavou České republiky, ústavním zákonem č.1/1993 Sb. Právě od ní se odvíjí pravomoc orgánů veřejné moci ale i samosprávy právní předpisy vydávat. Stejně ale také právní předpisy měnit, či rušit.

2.2. Legislativní zákonodárný proces

je ústavně aprobovaný proces přijímání návrhů zákonů. Aby se určitý navržený text stal právním předpisem, konkrétně zákonem, musí absolvovat proceduru legislativního procesu. Zákony prosté se přijímají prostou většinou, nadpoloviční většinou přítomných poslanců a nadpoloviční většinou přítomných senátorů. Ústavní zákony a mezinárodní smlouvy se přijímají třípětinovou většinou všech poslanců a třípětinovou většinou všech přítomných senátorů.

1. zákonodárná iniciativa, tj. možnost navrhovat zákony, tedy vypracovat návrh zákona a poslat jej Sněmovně, která jediná má spolu se Senátem právo zákon přijmout má omezený počet subjektů. Dle Ústavy ČR to jsou tyto subjekty - *Vláda, Senát, poslanec, skupina poslanců, zastupitelstvo VÚSC, tedy kraje a zastupitelstvo hlavního města Prahy.*
2. příprava samotného legislativního návrhu – tím je vypracování věcného záměru zákona, dále vypracování samotného textu návrhu zákona, v podobě paragrafovaného znění, včetně příloh.
3. projednání zákona v Parlamentu – každý zákon musí být projednán Parlamentem tj. Poslaneckou Sněmovnou a Senátem. Projednáním se myslí procedura tzv. třech čtení., projednání ve výborech Poslanecké Sněmovny. V tomto průběhu je možné vznášet i pozměňovací návrhy vůči zákonu, jeho obsahu, odstraňovat gramatické, stylistické chyby atp.
4. schválení - každý zákon musí být schválen Poslaneckou Sněmovnou a Senátem. V případě, že je návrh zákona sněmovnou přijat, schválen ve třech čteních, je postoupen Senátu, který má vůči tomuto textu tyto možnosti.
 - a) schválí zákon – v tom případě jde schválený zákon k podpisu prezidentu republiky.
 - b) vyjádří vůli se zákonem nezabývat – v tom případě se má zákon za schválený a opět putuje prezidentu republiky k podpisu.
5. Senát zamítne zákon – Sněmovna musí 101 hlasy poslanců zákon přijmout, zvrátit tak vrácení Senátem. Pokud se jí to nepodaří, zákon není přijat.
6. Senát vrátí zákon Sněmovně se svými pozměňovacími návrhy. V tom případě se postupuje takto
 - a) hlasuje se o verzi senátní, tedy verzi zákona se změnami navrženými Senátem. V tom případě k přijetí stačí většina poslanců, tedy nadpoloviční většina všech přítomných poslanců.
 - b) pokud senátní verze není přijata, hlasuje se o původní sněmovní verzi a k té je potřeba 101 poslanců.

7. prezident má právo zákon podepsat nebo vetovat, vrátit zákon Sněmovně. V případě, že zákon vetuje, potřebuje sněmovna k přehlasování veta 101 poslanců. Pokud se to nepodaří, zákon nebyl schválen. V případě, že prezident nevetuje ani nepodepíše, je zákon schválen ze své podstaty, má se tedy za schválený.
8. vedle prezidenta republiky musí podepsat zákony i předseda vlády, stejně tak i předseda Poslanecké Sněmovny. Zákon se pak zveřejní ve Sbírce zákonů jako platný a posléze účinný předpis.

2.3. Legislativní pravidla vlády

2.3.1. podstata legislativních pravidel

Usnesením vlády ze dne 19. března 1998 jako usnesení č. 188, byla přijata legislativní pravidla vlády. Legislativními pravidly vlády jsou metodická pravidla pro ministerstva a ústřední orgány státní správy jakož i pro jiné orgány pro technicko-stylistickou přípravu právních předpisů. Jsou tedy vodítkem, jak by měl být právní předpis vypracován z hlediska stylistiky, struktury atp. Podrobně pak jednotlivé složky právního předpisu a také jejich přípravu upravují. Významným pojmem je tzv. věcný záměr zákona. Tím je odůvodnění, kterým se sděluje, čeho má být dosaženo novou právní úpravou, příčiny nové úpravy jako takové. Věcný záměr se vypracovává, pokud má být přijat nový zákon, jež vystřídá starou právní úpravu, nebo úplně nový zákon který upraví dosud neupravené společenské vztahy. V rámci přípravy a úvahách o vydání nového právního předpisu se zvažuje více skutečností, mimo jiné předpokládaný hospodářský a finanční dosah navrhované právní úpravy na státní rozpočet, ostatní veřejné rozpočty, na podnikatelské prostředí České republiky, dále sociální dopady, včetně dopadů na specifické skupiny obyvatel, zejména osoby sociálně slabé, osoby se zdravotním postižením a národnostní menšiny, a dopady na životní prostředí. Legislativní pravidla upravují podrobně otázky jako přípravu právních předpisů, připomínková řízení k nim a také techniku členění jednotlivých právních předpisů.

2.3.2. členění právních předpisů

Pro přehlednost a logické pochopení právního předpisu je nutné jej vhodně členit do jednotlivých částí.

- Velmi významné a obsáhlé právní předpisy se člení na části – např. část I., části se pak dělí na hlavy – hlava I, II, III., hlava se člení na díly., díl pak na oddíl., oddíl na pododdíl.
- Standardní právní předpis – je členěn na paragrafy, tyto pak dále na odstavce. Odstavec se dále může členit na pododstavec, či na bod, písmeno. Právní předpisy zvláště technické povahy obsahují tzv. přílohy. Obsahem mohou být různé číselné limity, značky, šablony, vzory, výčet rostlin, živočichů či výčet obcí, které jsou určitým úřadem v rámci státní správy atp.

2.3.3. lingvistika právních předpisů

Český jazyk, které právní předpisy používají, se vyznačuje spisovnou úřední terminologií. Nesmí tak obsahovat jakékoliv zdrobněliny, citově podbarvené fráze, vulgarismy, přirovnání, nadsázku atp. Jazykové prostředky musejí být pokud možno jednoznačné, výstižné, vzájemně si neodporující, tvořící jednotnou strukturu právního předpisu. Z definice určitého významného pojmu musí být zřejmé, že se jedná o konkrétní popis definici dané věci. Lingvistika předpisů bývá často podceňovaná, což vede často ke spekulacím o úmyslu zákonodárce o fungování práva.

2.3.4. změny, rušení právních předpisů

Právní předpisy mají za úkol regulovat určitý typ společenských vztahů. Jako takové musejí rovněž reagovat na změny, ke kterým v rámci rozvoje společenských vztahů dochází. Proto je nezbytné na takové změny či výzvy reagovat ať již změnami, či rušením právních předpisů. Zrušení právního předpisu nazýváme slovem derogace. Jak změny tak rušení, právních předpisů jsou nezbytnou součástí legislativy, stejně významnou jako je tvorba předpisů nových. Právní předpis lze zrušit opět jen předpisem a to stejné právní síly. Zákon zákonem, vyhlášku ministerstva jinou vyhláškou. Derogací se může zrušit předpis celý, popř. jeho část. V případě, že je zrušen zákon ruší se spolu s ním i předpisy které jsou k jeho provedení vydány, tedy vyhlášky či nařízení. Zrušovací ustanovení jsou uvedeny na konci právního předpisu, předpis, který je rušen musí být výslovně zmíněn. Pochopitelně platí zásada, že předpis nový, ruší starší právní úpravu. V případě změny právního předpisu (např. zákona) hovoříme o novelizaci. Změnou právního předpisu máme na mysli změnu určitého ustanovení právního předpisu, jiným lexikálním vyjádřením, popř. vypuštění určitého ustanovení. Opět se tak může stát pouze právním předpisem stejné právní síly.

III. ÚSTAVNÍ ZÁKLADY VEŘEJNÉ SPRÁVY

3.1. Ústavní právo jako odvětví platného práva

Východiskem pro právní základ a právní principy je i u veřejné správy Ústava České republiky. Ústava, jež má podobu ústavního zákona č.1/1993 Sb., je jednotným formálním ústavním zákonem, který vymezuje a definuje Českou republiku od vzniku její existence a to z pohledu státoprávního a společensko-politického. Samotná Ústava nezaložila Českou republiku jako stát, ani nezpůsobila zánik bývalého československého federálního státu. Jejím úkolem je koncipovat Českou republiku jako stát. Vzhledem k tomu, že ústavní právo kam patří i problematika ústav je chápáno jako základ pro právní řád jako takový, musíme i principy o které se opírá veřejná správa odvozovat od z Ústavy. Např. rozčlenění moci, která je členěna do tří větví, jak ji zná současná česká Ústava bude mít stěžejní význam pro podobu veřejné správy, protože moc na základě tohoto nebude koncentrována pouze do orgánů moci výkonné, a tím bude ztiženo i její zneužití. Např. za účelem ovládnutí, podmanění veřejné správy. Volební princip jako nezbytná součást ústavního práva pak umožňuje vyměnit zastupitele v svobodných volbách (poslanci, senátoři). Jejich hlasování, zákonodárná činnost má bezesporu vliv na právní obsah veřejné správy – konkrétní právní úprava např. evidence nemovitostí, správy kultury, školství, správa ozbrojených sborů a mnoha dalších. Ochrana práv vyplývajících z práva upravující veřejnou správu pak bude svěřena nezávislým soudním orgánům. Pro úplnost nutno dodat, že ústavní právo nezahrnuje jen studium ústav, ale teorie do něj počítá i další právní obory s významným dopadem do veřejné správy. Jsou to odvětví volebního práva, státního občanství, podoba státních hranic, územní i profesní samosprávy, azylové právo a další. Nezbytnou součástí ústavního práva je i odvětví lidských práv a svobod, ať již obsažen v Listině základních práv a svobod, nebo v mezinárodních dokumentech. Ústava ČR je členěna tematicky do sedmi částí zvaných hlavy, hlavy se dělí na články.

3.2. Ústava České republiky

3.2.1. Hlava I. základní ustanovení

Základní ustanovení Ústavy upravují jednotlivé významné skutečnosti právního státu a politické společnosti, a to včetně její ochrany.

- Česká republika je definována jako svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Zdrojem veškeré moci je lid. Státní moc je ústavou spoutána tak, že ústava povoluje její

použití jen v případech, kdy to stanoví zákon (zákony). Moc je dělena na zákonodárnou, výkonnou a soudní.

- **politický systém je koncipován jako systém soutěže politických stran. Rozhodnutí vychází z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním. Politické strany musejí respektovat demokratické principy a odmítat násilí. Systém soutěže politických stran má konkrétní podobu ve volbách, ať již do zastupitelstev samospráv, či zákonodárných sborů. Princip soutěže politických stran by také měl garantovat vzájemnou kontrolu politických stran, např. při práci opozičních stran v Poslanecké sněmovně vůči vládním koaličním stranám atp.**
- **státní území je nedělitelný celek, ČR je jednotný svrchovaný stát, nejsme federací. Což má vliv i na výkon veřejné správy jako takové. Znamená to neexistenci dvou právních systémů. Existuje jednotný systém zákonodárných orgánů i soudní soustavy stejně jako zákonodárství. Státní hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem.**
- **změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřipustná. Ve vztahu k veřejné správě to může obnášet pokus o ovládnutí veřejné správy, podmanění politickým silám atp. K podstatným demokratickým náležitostem patří pochopitelně i nezávisle na politických vlivech existující veřejná správa s množstvím kontrolních mechanismů, možnost soudního přezkumu, institut voleb a další.**
- **státní moc může být vykonána i přímo lidem, kdy se tak děje stanoví ústavní zákon. Výkon moci přímo je tzv. referendum na základě kteréhož výsledku se rozhodne určitá konkrétní záležitost. Referendum tedy v ČR může proběhnout tehdy, pokud je schválen ústavní zákon o referendu v určité konkrétní věci. Konkrétně se tomu tak stalo v případě ústavního zákona č. 515/2002 Sb. o referendu o přistoupení ČR k Evropské Unii. Na základě tohoto ústavního zákona občané hlasovali o vstupu do EU. Prozatím Česká republika zákon o obecném referendu nemá. Konkrétně existence takového předpisu umožňuje občanům po splnění náležitostí pro uspořádání referenda (typicky bude dostatek petičních hlasů), hlasovat o významných záležitostech s celospolečenským dopadem (nákup vojenské techniky, adopce dětí osobami stejného pohlaví, rozšíření těžby uranu atp.)**
- **Ústava se zmiňuje i o přírodních zdrojích – v tomto případě není Ústava zcela neutrální, protože je kladen důraz na jejich šetrné využívání, čímž získává naše společenské zřízení i určitý aspekt ekologický.**
- **Ústava brání státoobčanský svazek, nikdo jej nesmí být zbaven proti své vůli. Podmínky nabývání, pozbývání státního občanství upravuje zákon č.**

186/2013Sb. o státním občanství. Státoobčanský svazek je nejzásadnější státoprávní vztah občana vůči svému státu. Státní občanství je tak nezbytnou podmínkou pro zastávání více funkcí ve veřejné správě, ozbrojených složkách, justici, roli hraje také ve volebním právu.

- Základní ustanovení pak jmenují státní symboly – dle Ústavy jsou státními symboly velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna.

3.2.2. Hlava II. zákonodárna moc

Moc zákonná je tvořena dvěma zastupitelskými sbory, Poslaneckou Sněmovnou a Senátem. Ustavení těchto komor se děje v demokracii jediným způsobem a to svobodnými a demokratickými volbami. V ČR existuje poměrný volební systém při volbách do Poslanecké Sněmovny a většinový u při volbách do Senátu. Politická strana či hnutí tak musí získat alespoň 5% všech platných hlasů. Vznik funkce poslance či senátora je zvolení. Poslanci a senátoři vykonávají svůj mandát osobně v souladu se svým slibem a nejsou přitom vázáni žádnými příkazy. To však nevylučuje např. zavázat se v rámci koaliční smlouvy. Poslanci zasedají mimo jiné ve výborech, komisích.

- Výbory Poslanecké sněmovny jsou – hospodářský výbor, kontrolní výbor, mandátový a imunitní výbor, organizační výbor, petiční výbor, rozpočtový výbor, ústavně právní výbor, volební výbor, výbor pro bezpečnost, výbor pro evropské záležitosti, výbor pro obranu, výbor pro sociální politiku, výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu, výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj, výbor pro zdravotnictví, výbor pro životní prostředí, zahraniční výbor, zemědělský výbor,
- Komise Poslanecké sněmovny jsou - Stálá komise pro kontrolu činnosti Bezpečnostní informační služby, Stálá komise pro kontrolu činnosti Generální inspekce bezpečnostních sborů, Stálá komise pro kontrolu činnosti Národního bezpečnostního úřadu, Stálá komise pro kontrolu činnosti Vojenského zpravodajství, Stálá komise pro kontrolu použití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, použití sledování osob a věcí a rušení provozu elektronických komunikací, Stálá komise pro rodinu, rovné příležitosti a národnostní menšiny, Volební komise.

Dle principu naší Ústavy tak Sněmovnu za určitých okolností daných Ústavou rozpustit lze, Senát nikdy. Zvolen může být poslanec pod dosažení věku 21 let, senátor od 40 let. Poslanecká Sněmovna má 200 členů, Senát 81. Poslanec je volen na 4 léta, senátor na 6 let. Každé dva roky se volí třetina senátorů tj. 27 senátorů. Zánik mandátu poslance dle ústavy např. odepřením slibu nebo složením slibu s výhradou, uplynutím volebního období, vzdáním se mandátu, ztrátou volitelnosti, u poslanců rozpuštěním Poslanecké sněmovny, vznikem neslučitelnosti funkcí podle čl. 22.

Komory jsou způsobilé se usnášet za přítomnosti alespoň jedné třetiny svých členů. Dosažení tohoto nezbytného počtu se nazývá kvorum. K přijetí usnesení komory je třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných poslanců nebo senátorů, nestanoví-li Ústava jinak. Zákony se tak přijímají nadpoloviční většinou. Zasedání komory jsou veřejná. Poslanec má právo interpelovat vládu, i jednotlivé ministry tedy vznášet dotazy, které se týkají jejich působnosti. Má také zákonodárnou iniciativu – právo navrhnout zákony ke schválení. Poslanecká Sněmovna má silnější ústavní postavení než Senát, protože jí náleží kontrolní funkce vůči výkonné moci, když např. může vyslovit nedůvěru vládě, či hlasuje jako jediná z komor o státním rozpočtu České republiky. Rovněž její pozice v rámci přijímání zákonů je silnější. Proto hovoříme o systému zastupitelské demokracie v ČR. Zasedání Poslanecké Sněmovny z hlediska technicko- administrativního se řídí více předpisy např. jednacím řádem Poslanecké Sněmovny, zákonem č. 90/1995 Sb.

S funkcí poslance nebo senátora je neslučitelný výkon úřadu prezidenta republiky, funkce soudce a další funkce, které stanoví zákon. Dnem, kdy se poslanec nebo senátor ujal úřadu prezidenta republiky, nebo dnem, kdy se ujal funkce soudce nebo jiné funkce neslučitelné s funkcí poslance nebo senátora, zaniká jeho mandát poslance nebo senátora. Takže stanovuje zákaz výkonu funkcí, jak jsou uvedeny avšak pokud je neslučitelný výkon poslance s prezidentem, neznamená to, že je neslučitelný i výkon senátora s ministrem. Český právní řád dovoluje, aby byl člen vlády současně členem zastupitelského sboru, což neznamená, že jím být musí. Prozatím platí podle Ústavy ČR, že poslanec nebo senátor, který je členem vlády, nemůže být předsedou či místopředsedou Poslanecké sněmovny nebo Senátu ani členem parlamentních výborů, vyšetřovací komise nebo komisí.

3.2.3. Hlava III. moc výkonná

Moc výkonná je tvořena podle znění Ústavy třemi složkami. Prezidentem, vládou a státním zastupitelstvím. Na roli jednotlivých aktérů, zvláště hlavy státu a vlády existují rozdílné pohledy. Ústava sice vymezuje jednotlivé kompetence každopádně např. institut kontrasignace, ale i další ustanovení mohou svádět k nejasnostem ohledně výkladu pravomocí a tím i rivalitě mezi oběma těmito složkami výkonné moci. Jisté je, že jak vláda, tak prezident řídí stát z hlediska exekutivy, realizace právních vztahů z oblasti veřejné správy.

- **Vláda ČR** – je spolu s prezidentem v čele výkonné moci a tím i v čele ústřední státní správy. Vláda je ústavní orgán kolegiálního typu, tvoří jej proto více osob. Konkrétně se jedná o ministry, místopředsedu (místopředsedy) a předsedu vlády, jež stojí v jejím čele. Vláda rozhoduje ve sboru a rozhodnutí vlády mají povahu usnesení. K provedení zákona a v jeho mezích je vláda oprávněna vydávat právní předpis tzv. nařízení vlády. Vláda je odpovědná Poslanecké Sněmovně, každá nově ustanovená vláda musí Poslaneckou Sněmovnu požádat o vyslovení důvěry. Pokud vládě není vyslovena důvěra, či Poslanecká

Sněmovna ze své iniciativy vysloví vládě nedůvěru, je vláda povinna podat demisi. Nepodá – li demisi, má prezident povinnost ji odvolat. Jak důvěra, či případná nedůvěra musí být vyslovena alespoň 101 hlasy poslanců. Zasedání a činnost vlády řídí předseda vlády (premiér). Předseda vlády má pravomoc navrhnout jmenování a odvolání člena vlády prezidentu republiky. Ústava pro platnost některých úkonů prezidenta navíc stanovuje povinnost kontrasignace (což chápeme jako spolupodpis či nezbytnou spoluúčasť vyjádřenou podpisem) právě předsedou vlády. Předseda vlády má dále titulární pravomoci, žádá Poslaneckou Sněmovnu o vyslovení důvěry vlády, a další. Předseda vlády podává demisi do rukou prezidenta republiky. Ministr vlády podává demisi do rukou hlavy státu prostřednictvím předsedy vlády. Vláda samotná se řídí při svých zasedáních jednacím řádem vlády, její činnost se bude opírat o takové dokumenty jako je programové prohlášení, vlády, plán legislativních prací a jiné dokumenty.

Vládě napomáhají v činnosti i orgány poradní povahy, jejich činnost zajišťuje Úřad vlády České republiky. V jejich čele stojí člen vlády. Jsou to - Národní ekonomická rada vlády, Bezpečnostní rada státu, Vládní výbor pro koordinaci boje s korupcí, Legislativní rada vlády, Etická komise České republiky pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu, Výbor pro Evropskou unii, Rada vlády pro záležitosti romské menšiny, Rada vlády pro lidská práva, Rada vlády pro národnostní menšiny, Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky, Vládní dislokační komise, Vládní výbor pro zdravotně postižené občany, Zmocněnec vlády pro lidská práva, Rada vlády pro konkurenceschopnost a informační společnost, Rada pro výzkum, vývoj a inovace.

- **Prezident republiky – Ústava jmenuje i vrcholného společenského představitele, kterým je prezident republiky. Ten je volen ve všeobecných, přímých volbách, již tedy ne na společné schůzi obou komor Parlamentu, jak tomu bylo v dřívější právní úpravě. Prezident je hlavou státu, zastupuje stát navenek a je vrchní velitel ozbrojených sil. Prezidentu náleží i pohledu výkonu státní správy některé významné pravomoci. Prezident tak sehrává významnou roli při ustavení nové vlády. Ústava neobsahuje jednoznačná pravidla, podle kterých by měl prezident jmenovat předsedou vlády tu či onu osobu. Byl zvolen koncept, kdy prezident pověřuje sestavením nové vlády předsedu vítězné strany voleb do Poslanecké Sněmovny. Prezident může vyhlásit amnestii, jmenuje členy Bankovní rady České národní banky včetně guvernéra. Významným oprávněním hlavy státu je navrhování kandidátů na ústavní soudce Senátu České republiky. Jinak je prezident při výkonu svých pravomocí omezen kontrasignací předsedy vlády nebo jím pověřeným členem vlády. Které pravomoci vázané kontrasignací to jsou, výslovně stanovuje Ústava. Prezident má právo účastnit se zasedání vlády, má právo o udělení slova na schůzi Poslanecké Sněmovny i Senátu.**
- **Státní zastupitelství, vystřídal dřívejší orgán tzv. prokuraturu. Zastupují veřejnou žalobu v trestním řízení. Státní zástupce tak sehrává zásadní roli, při**

podávání obžaloby ze spáchání trestných činů, má zcela klíčové postavení při trestním stíhání. Úkoluje policisty v přípravném řízení, dává pokyny k doplnění úkonů v trestním řízení, navrhuje vazbu, zastavuje, přerušuje, trestní stíhání aj. Státní zastupitelství jeho organizaci, soustavu, podmínky na funkci státního zástupce upravuje zákon o státních zastupitelstvích č.283/1993 Sb.

3.2.4. Hlava IV. moc soudní

Moc soudní je vykonávána nezávislými soudy. Soudce je vázán při svém rozhodování zákonem, popř. mezinárodní smlouvou. Jmenován je bez časového omezení. Soudní soustava se v ČR skládá z Nejvyššího, Nejvyššího správního soudu, vrchních, krajských a okresních soudů. Mimo soudní soustavu stojí Ústavní soud České republiky, jež je ochráncem ústavnosti. Všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva, řízení před soudem je veřejné. Ústava povolává soudy k tomu, aby poskytovaly ochranu právům, vyplývající z jednotlivých právních odvětví. Soud ve smyslu trestního práva jako jediný orgán rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Podrobně jsou soudní soustava, požadavky na výkon soudce a další záležitosti soudnictví upraveny v zákonu č.6/2002 Sb. o soudech a soudcích. Soudy jsou dle Ústavy povolány k řešení sporů vyplývajících z právních vztahů veřejnoprávní či soukromoprávní povahy. Soudy jsou dále členěny pro efektivní řízení na předsedu, místopředsedy, senáty, oddělení. U Nejvyššího soudu ČR také na kolegia. Soudy jsou tvořeny soudci, ale i asistenty soudců, VSÚ, vedoucí kanceláří a zapisovatelkami. Soudcem může být jmenována osoba bezúhonná, vysokoškolského právníckého vzdělání, jež složila odbornou zkoušku. Jmenován je prezidentem na dobu neurčitou. Soudy rozhodují v senátech nebo samosoudcem. Ústavní soud také v orgánu zvaném plénem.

3.2.5. Hlava V. Nejvyšší kontrolní úřad

Ústava ČR počítá v jistém slova smyslu i s mocí kontrolní a to konkrétně v rámci hospodaření se státním majetkem. To je promítnuto do postavení Nejvyššího kontrolního úřadu. Nejvyšší kontrolní úřad je nezávislý orgán. Vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu. Prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu jmenuje prezident republiky na návrh Poslanecké sněmovny. Podrobně je prováděn zákonem o NKÚ č. 166/1993 Sb. Úřad vykonává kontrolu nad hospodařením se státním majetkem a finančními prostředky vybíranými na základě zákona ve prospěch právníků osob s výjimkou prostředků vybíraných obcemi nebo kraji v jejich samostatné působnosti., státního závěrečného účtu České republiky., plnění státního rozpočtu České republiky., hospodaření s prostředky, poskytnutými České republice ze zahraničí, a s prostředky, za něž převzal stát záruky., vydávání a umořování státních cenných papírů., zadávání státních zakázek.

3.2.6.Hlava VI. Česká národní banka

Dle Ústavy je Česká národní banka ústřední bankou státu. Hlavním cílem její činnosti je péče o cenovou stabilitu; do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona. Podrobně upravuje činnost banky personální složení a organizaci zákon č. 6/1993 Sb. o České národní bance. Česká národní banka mimo jiné má kontrolní funkce vůči soukromým bankám, rovněž jsou v její agendě bankovky, mince. V jejím čele stojí guvernér České národní banky spolu s Bankovní radou.

3.2.7. Hlava VII. územní samospráva

Ústava koncipuje územní samosprávu tak, že jmenuje obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou tzv. vyššími územními samosprávnými celky. Územní samosprávné celky jsou dle nejvýznamnějšího právního předpisu tzv. veřejnoprávními korporacemi, které mohou mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu. Podrobně ústavní normy provádějí zákon o obcích, zákon o krajích a další prováděcí předpisy. Princip zastupitelské demokracie je dán i u územní samosprávy, obce i kraje jsou spravovány zastupitelstvy. Připomenout je třeba si, že obce a kraje mohou vydávat právní předpisy - obecně závazné vyhlášky obcí nebo obecně závazné vyhlášky krajů a nařízení obcí nebo nařízení krajů. Samospráva profesní, ani akademická (vysokoškolská) výslovně v Ústavě zmíněny nejsou.

3.2.8. Hlava VIII. přechodná a závěrečná ustanovení

Vzhledem k tomu, že ne všechny právní otázky a záležitosti byly vyřešeny před vznikem České republiky a Slovenské republiky, bylo nutné v těchto ustanoveních se s nimi vypořádat, stanovit jak budou řešeny. Byl to tak případ prvních voleb do Senátu, ten ještě k 1.1.1993 neexistoval. Prováděcí zákon stanovil, jak se určí třetina senátorů, jejichž volební období bude dvouleté, třetina, jejichž období bude čtyřleté, třetina, jejichž období bude šestileté. Proto se v roce 1996, kdy proběhly první volby volilo do všech 81 okrsků. Do 31. prosince 1993 tvořily soustavu soudů též vojenské soudy. Rovněž se na základě těchto ustanovení konstatovalo, že soudci jmenovaní před 31.12.1993 se považují za soudce jmenované dle nové Ústavy. Přechodná ustanovení počítaly také s tím, že prokuratury budou vystřídány pod novým názvem státní zastupitelství.

IV. LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

4.1. Úvod k Listině

Listina základních práv a svobod (dále jen Listina) patří spolu s Ústavou a dalšími ústavními zákony k ústavnímu pořádku. Listina reflektuje především mnohé historické zkušenosti a roli člověka v nich, zvláště v posledních desetiletích českého (československého) státu. Mnohé války a útrapy měla jako svůj konečný důsledek revoluce, anebo v lepším případě demokratizační proudy. Vyvíjely se i filozofické směry a pochopitelně i vývoj na poli právního nazírání na člověka. Výsledkem je tedy tento právní dokument. Forma Listiny ve smyslu právního předpisu je poněkud sporná. Nemá totiž v názvu, o jaký předpis se jedná. Zákon, popř. ústavní zákon. Předsednictvo České národní rady rozhodlo usnesením o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku české republiky, a bylo jí přiděleno číslo dva ve Sbírce zákonů prvního roku samostatného státu. LZPS tedy formální podobu právního předpisu nemá, ale je zcela jistě vybavena silou ústavního zákona. Lidská práva a svobody jsou katalogem práv, tedy soubor práv související s člověkem a jeho potřebami. Jistě má co do činění i s filozofií života a filozofií člověka ve společnosti. Podle různých dimenzí lidské bytosti i společnosti se dělí i Listina. Základní práva jsou ta, která spojují člověka s životem jako takovým. Nikdo nesmí být mučen, zbaven života. Další práva a svobody se pak vztahují k dalším složkám lidské osobnosti a nepřímo i skupinám osob (právo se sdružovat, politické strany, podnikání)

4.2. Hlavy LZPS

4.2.1. Hlava I. obecná ustanovení

Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání. Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanoveným zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Obecná ustanovení tak nastolují určité principy omezení státní moci a kladou akcent na svobodu jednotlivce.

4.2.2. Hlava II. základní práva a svobody

Základní atributy lidské bytosti jako takové a jejich nezrušitelnost, je stanovena v základních právech a svobodách. To obnáší mimo jiné, že trest smrti se nepřipouští, je dán zákaz mučení a nelidského zacházení. Nikdo nesmí být vystaven nuceným pracím. Každý má právo na život. Zaručuje se osobní svoboda. Listina chrání i autonomní prostor osoby jako je soukromí. V případě ochrany obydlí, jež souvisí se soukromím, není možné bez souhlasu toho, kdo po právu užívá určité obytné prostory do nich vstoupit. Vztahuje se jistě na byty, nebytové prostory, chatu, hotelové pokoje atp. Listina zaručuje také svobodu pohybu, svědomí a vyznání, ochranu důstojnosti. Svoboda pohybu znamená právo svobodně se zdržovat na území ČR. Opouštět a znovu vstupovat na území České republiky. Občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti. Svoboda svědomí a vyznání se zaručuje stejně tak i náboženská, názorová svoboda. Vědecké bádání je zaručeno, stejně jako umělecká tvorba (komiks, parodie, dokumentaristika). Chráněna je i důstojnost, každý má právo na to, aby byla chráněna jeho důstojnost, dobrá čest a dobré jméno. Tím pádem má každý právo bránit se proti lžím, pomluvám atp.

4.2.3. Hlava III. politická práva

Svoboda projevu, informace ukotvené v LZPS umožňují vyhledávání a svobodné šíření informací, (internet, knihovny, vědecké časopisy) stanovena je nepřípustnost cenzury. Případné omezení je možné jen v zájmu ochrany práv a svobod druhých, bezpečnosti státu, ochrany veřejného zdraví atp. Politický projev, volební právo, jsou konkrétní projevy politických práv. Žádosti, návrhy stížnosti, petice, tím vším se lze dotazovat orgánů státu i orgánů samosprávy. Volbami pak sami ovlivňujeme podobu politických poměrů, podílíme se na správě veřejných věcí volbami. Toto právo zahrnuje také přístup k veřejným, voleným funkcím. Shromažďovací právo, sdružovací právo, tedy možnost se sdružovat v různých spolcích, sdruženích, politických stranách je podmínkou demokratického státu. Zaručuje se vstupovat do stran spolků, sdružení, tvořit jejich orgány, vést rozpočty zavazovat se v rámci nich v právních vztazích a mnoho dalších aspektů. V právu na protest. Listina stanovuje možnost postavit se proti každému, kdo by se chtěl pokusit odstranit demokratický řád lidských práv a svobod. Pochopitelně takový protest by měl být odpovídající hrozícímu ohrožení svobod a práv.

4.2.4. Hlava IV. práva národnostních a etnických menšin

Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu. Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též právo na vzdělání v jejich jazyku, právo užívat jejich jazyka v úředním styku. Příkladem může být soudní řízení, kdy musí být každému, kdo prohlásí, že neovládá jazyk, v němž je řízení vedeno přidělen tlumočnick.

4.2.5. Hlava V. hospodářská sociální a kulturní práva

Listina ukotvuje zvláštní pracovní podmínky ženám a mladistvým. Ustanoveními Listiny je brán ohled na specifickou biologickou situaci žen a mladistvých. Proto se jim zaručuje silnější ochrana v pracovněprávních vztazích, zvláštní pracovní podmínky. Každý má právo pracovat, žít se prací a připravovat se na budoucí vzdělání. Právo na práci je deklarováno, ukotveno Listinou, výslovně zmíněno. Stejně jako příprava na budoucí povolání (např. studiem na vysoké škole, pomocí kurzů, školení). Sociální zabezpečení, právo na ochranu zdraví, pomoc v hmotné nouzi, zabezpečení ve stáří, principy humanity jsou zakotveny těmito ustanoveními, kdy je pamatováno na pomoc lidem v hmotné nouzi, osobám důchodového věku, vícečetným rodinám. Stejně jako ochrana zdraví kdy má každý právo na lékařskou pomoc, ošetření atp. Právo na vzdělání zaručuje bezplatné vzdělání, na základních školách středních, zatím i vysokých. Soukromé školy střední a vysoké soukromé školy jsou však zařízením, kde je přípustné vybírat školné. Toto ustanovení Listiny ale neznamená možnost zavedení školného v budoucnu. Listina pamatuje jako Ústava na životní prostředí, zakotvuje právo na dobré životní prostředí, i přesné informace o životním prostředí.

4.2.6. Hlava VI. právo na soudní a jinou právní ochranu

Realizace práv i osoby ve společnosti nutně vyžaduje i případnou ochranu ze strany soudní moci a dalších orgánů. Proto je na takové situace pamatována na ustanovení v Listině. Je kladen důraz obecně na zákonnost, fair play proces, rovnost podmínek v rámci soudních a správních řízení a další. Všichni účastníci jsou si v řízení rovni. Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, nebo osobě blízké. Každý může využívat služeb, advokátů, notářů, domáhat se ochrany ze strany Policie a další prostředky právní ochrany.

V. ÚZEMNÍ ČLENĚNÍ ČESKÉ REPUBLIKY

5.1. Unitární podoba českého území

Organizace území, v podobě územního členění státu je významným pojmem, který je interdisciplinárního charakteru. Územní členění státu představuje vymezení územních jednotek, jež tvoří územní strukturu určitého státu, jako celku. At se již jedná o okresy, kraje, vojvodství, departmenty, země atp. Česká republika je z hlediska územního členění unitárním státem. Před zánikem České a slovenské federativní republiky tedy byla ČR jednou ze dvou federálních republik, tehdejší ČSSR byla federálním státem. Zánikem federace se stala ČR unitárním státem, což znamená, že má

- jednotnou soustavu státních orgánů – federace rozlišuje federální a republikové (zemské) orgány a to i na nejvyšší úrovni. Proto můžeme u států s federativním uspořádáním definovat např. V SRN spolkového a zemské kancléře, federální a zemskou vládu, federální a republiková ministerstva. To u unitárního státního státu neplatí, soustava vrcholných institucí je jednotná, stejně jako ústřední státní správa a platí pro celé území státu.
- jednotný právní řád – federativně uspořádané státy mají nejen dvojí soustavu vrcholných orgánů moci, ale mohou se vyznačovat i duplicitou právních řádů. To se může projevat odlišnou úpravou jednotlivých právních odvětví mezi jednotlivými zeměmi. Např. USA, kde v některých státech existuje trest smrti, platí rozdílná úprava hazardních her, prodeje alkoholu atp. Unitární stát má jednotnou úpravu právních odvětví veřejného i soukromého práva, jednotné publikační platformy právních předpisů.
- jednotnou soudní soustavu – také soudní soustava je koncipována jako jedna struktura v rámci státu. Neexistují tedy dvojité soudnictví, jako federální a republikové, což má konkrétní podobu např. v rámci institutu odvolání v předpisech upravující občanské, správní, trestní řízení a v dalších skutečnostech.
- jednotné území – území unitárního státu tvoří nedělitelný celek, což nevyklučuje samosprávu jednotlivých územních celků. Územně samosprávné celky ale nedisponují možností vlastní soustavy, vlastních orgánů výkonné moci,

samostatné právní úpravy mnoha oblastí jak je tomu u federace, jak bylo naznačeno výše. Jednotnost území se projevuje i tím, že ČR nemá na svém území žádné enklávy, tedy území jiných států, ani nedisponuje enklávami na území jiných států. Územní jednotky nedisponují takovou autonomií jak je tomu u států, zemí u federálních států.

5.2. Právní úprava územního členění ČR

Česká republika se člení podle zákona č. 36/1960 Sb. o územním členění státu na kraje, kraje na okresy a okresy na obce a vojenské újezdy. Ústavní zákon č. 347/1997 Sb. o vyšších územně samosprávných celcích (dále jen VÚSC) člení Českou republiku na 14 VÚSC, krajů. Jako jeden z nich je i hlavní město Praha. Pokud shrneme všechny územní jednotky, ze kterých se území ČR skládá, jsou to tyto články

- obec – obec je základní územně samosprávný celek a je základní územní jednotkou. Pomineme – li území vojenských újezdů, musí být každá část území ČR součástí území některé obce.
- okres – je územní jednotkou, která slouží pochopitelně pro vymezení obvodů krajů a současně musí být každý okres konkrétně vymezen počtem obcí, jež tvoří jeho obvod. Obvody okresů konkrétními obcemi je provedeno vyhláškou ministerstva vnitra č. 564/2002 Sb. o stanovení území okresů České republiky a území obvodů hlavního města Prahy. Připomínám, že okres není samosprávným celkem, v minulosti ale existovaly okresní úřady, jako součást veřejné správy. S obvody okresů ale i nadále pracují některé orgány veřejné správy v rámci dekoncentrace veřejné správy (např. okresní správy sociálního zabezpečení).
- kraj – vyšší územně samosprávný celek. Každý kraj je vymezen konkrétním počtem okresů na základě ústavního zákona č.347/1997 Sb. o vyšších územně samosprávných celcích. Zákon 36/1960 Sb. Koncipuje sedm krajů s jinou skladbou okresů, než je tomu u ústavního zákona 347/1997 Sb.
- vojenský újezd – specifická část území, na kterou pamatuje zákon č. 222/1999 Sb. o obraně státu. Vojenský újezd je část území sloužící obraně státu. Vojenský újezd je spravován újezdním úřadem, režim výkonu veřejné správy je odlišný od běžných obcí.

5.3. Vztah územního členění státu k veřejné správě

Veřejná správa se musí vázat na konkrétní územní strukturu, jinak je její výkon nemožný. Musí tedy vycházet z konkrétních územních jednotek, přičemž ne všechny jsou současně samosprávnými celky, právníckými osobami. Byl – li zmíněn zákon o územním členění státu a ústavní zákon o VÚSC, je skutečností, že v obou zákonech jsou kraje vymezeny odlišnými okresy. Zákon o územním členění státu je tak předpisem, který upravuje organizaci území, ale veřejná správa musí sledovat především kritéria efektivního výkonu, a úspornosti. Není tedy nezbytné dislokovat do každého okresu punčovní úřady, či inspekce životního prostředí, jen protože v ČR existují okresy jako územní články. Stejně tak toto platí i pro další významné subjekty zcela nestátní povahy jako církve, sportovní svazy, rybářské spolky, nadace, či podnikatelské subjekty a mnoha dalších. V poslední době se pak navíc výkon veřejné správy orientuje spíše na strukturu, jež nastoluje ústavní zákon o VÚSC. Jedná se tak např. o změnu vymezení územní působnosti u Policie ČR (policejních krajů) sledující podobu území tohoto ústavního předpisu.

VI. ZÁKLADNÍ PRINCIPY VEŘEJNÉ SPRÁVY

6.1. Právní základ veřejné správy

Veřejná správa v ČR je s právem a právním systémem zcela neodmyslitelně spjata. Dělení veřejné správy je teoreticky koncipováno tak, že se veřejná správa skládá ze státní správy a samosprávy. To neznamená, že samosprávná či státně správná činnost jsou od sebe zcela odlišnými činnostmi. Jde v českých podmínkách spíše povahu subjektů, které mají možnost státní správu či samosprávu vykonávat. Státní správa bude činností odvozenou od existence státních orgánů, samosprávě svěřily demokratické režimy posledních staletí výkon veřejných funkcí nezávisle na jednom suverénu (státu, království). Česká republika patří z hlediska práva do systému evropského kontinentálního práva. Níže uvedené principy vycházejí z konkrétního právního rámce, právních pravidel. Bez nich se o organizačních principech nedá hovořit. Právo upravující veřejnou správu (správní právo hmotné, procesní, i trestní) je v českých podmínkách ale i v jiných evropských zemích velmi obsáhlé. V podmínkách moderního byrokratického státního aparátu tomu ale prozatím nemůže být jinak. Absence právní úpravy v určité významné oblasti (v českých podmínkách to byla např. donedávna problematika životního prostředí) tak často znamená stejné problémy jako přebujelá nepřehledná legislativa. Princip právní a princip zákonnosti veřejné správy je nosným pilířem pro principy zbývající. Teorie práva si zvykla členit velmi obsáhlé bloky právních odvětví, jako je správní právo na právo hmotné a procesní

- správní právo hmotné – představuje jako v jiných právních odvětvích konkrétní úpravu správy jednotlivých oblastí, definici významných institutů správního práva. Můžeme proto hovořit a definovat mnoho oblastí správního práva, jež pokrývá. Typicky správu na úseku školství, evidence nemovitostí, dopravy, obrany, kultury, zdravotnictví, územního plánování, sociálních věcí a mnoho dalších.
- správní právo procesní – předpisy procesního práva pak upravují postup před orgány veřejné správy. Správní právo procesní je vázáno více zásady za účelem efektivity a rychlosti rozhodování. Proces před orgány veřejné správy bývá upraven ve většině případů významným procesním předpisem, kterým je v České republice zákon č.500/2004 o správním řízení, správní řád. Ten upravuje důležité pojmy procesního práva jako podání, důkazy, místní a věcná příslušnost, odvolací prostředky. Některé oblasti (typicky správa financí, daně) mají vlastní procesní pravidla, podle kterých je pak postupováno.

Právo veřejné správy bude mít velmi blízko k ústavnímu právu, některé funkce mohou splývat. Navzdory tomu správní právo bude stejně jako ostatní právní odvětví z ústavního práva především vycházet, principy ústavnosti se do něj musí promítat za účelem soudržnosti společenského systému.

6.2. Organizační principy veřejné správy

6.2.1. organizační vymezení

Klasické dělení veřejné správy na státní správu a samosprávu je, jak již bylo napsáno teoretickým dělením. Veřejnou správu samotnou nelze definovat zcela jednoznačně pro velmi široký obsah, který tento pojem má. Veřejnou správu můžeme jistě chápat jako soubor činností, kterými jsou spravovány veřejné záležitosti a kterými jsou plněny jednotlivé úkoly za účelem zabezpečení potřeb nezbytných pro fungování společnosti a jejich složek. Jistě lze ale na veřejnou správu nahlížet i u hlediska institucionálního, kdy bude chápána jako souhrn institucí, které se bezprostředně podílí na výkonu veřejné správy. I okruh takových institucí je v moderním státě široký a nezahrnuje pouze státní subjekty, naopak výkon veřejné správy pouze orgány státně mocenské povahy je nutno považovat za slabinu demokracie. Nebude tedy chybou, pokud vymezíme veřejnou správu jako obor správy veřejných záležitostí a potřeb s přesahem do mnoha oborů od práva, ekonomie, politiky, po teorii řízení a mnoha dalších. Organizace veřejné správy je stěžejní pojem celé problematiky. Efektivní členění i právní vymezení veřejné správy a zvolení modelu veřejné správy je vždy zásadní otázkou a výzvou. Na veřejnou správu měly i v České republice stejně jako v jiných zemích Evropy vliv zkušenosti různé povahy od válečných útrap po revoluční přeměny, stejně jako vliv filozofických směrů a rozvoj vědy a techniky. Česká republika prošla v minulé historické době ne tak vzdálené více odlišnými politickými režimy, které sebou přinášely i modely fungování veřejné správy. Je tím myšlena doba habsburské monarchie, protektorátu, socialistického režimu trvajících čtyřicet let a také zánik tohoto režimu po roce 1989.

- **centralizační princip** - veřejná správa je pojímána buď jako centralizovaná nebo jako decentralizovaná. Centralizována je tehdy, kdy veřejnou správu vykonávají ústřední orgány státní správy veřejné moci soustavou orgánů a jimi podřízených složek. Státní správa je sice rozdělena i do jednotlivých územních celků, ale v tom slova smyslu, že i takto dislokované pracoviště státní správy jsou řízeny z centra. Nevýhodou je kumulace moci v centru a často i nepružnost při přijímání rozhodnutí, zdlouhavost správních procesů. Pochopitelně z toho všeho vyplývá možnost zasahovat z nejvyšší úrovně do nižších jednotek, které jsou nástrojem ústřední správy.
- **decentralizační princip** - opakem centralizované správy. Je to v určitém smyslu i případ ČR. Činnost státní správy, či mocenské správy, tedy schopnosti

stanovovat určitá pravidla chování je sdílena se subjekty odlišnými od státních institucí. Pojdme si sdělit, co to znamená v ČR. Znamená to, výkon jinak státní moci, tedy státní správy náleží i subjektům odlišným, neodvozeným od státu a jeho orgánů. V ČR jsou to obce a kraje, popř. další subjekty zmocněné k výkonu státní správy. Dalšími subjekty se myslí např. mediální rady, rybářské a myslivecké sdružení, stanice technické kontroly, profesní komory, vysoké školy aj. Efektivní decentralizace je pak vázána na územní strukturu, územní členění státu.

- **princip pravomoci** – tento se opírá o soubor právních a mocensky donucovacích prostředků, kterými veřejná správa disponuje za účelem dosažení cílů stejně jako za účelem realizace vztahů, jež v rámci veřejné správy probíhají. Pravomoc je jinak řečeno zákonem přiznaná schopnost orgánů veřejné správy působit vůči účastníkům vztahů veřejné správy.
- **princip příslušnosti věcné** – je zřejmé, že správní orgány budou v rámci své činnosti řešit odlišné okruhy společenských vztahů. Jiné správní věci budou rozhodovat katastrální úřady, jiné ombudsman, či stavební úřad. Věcnou příslušností se tak myslí okruh společenských vztahů, které budou spravovat k tomu oprávněné orgány veřejné správy. Takové zmocnění pak vyplývají opět z konkrétních právních předpisů, dá se hovořit o zákonném zmocnění.
- **princip místní příslušnosti** – proto, aby byly jednotlivé okruhy společenských vztahů (např. sociální dávky, žádost o umístění stavby) řízeny efektivně a přehledně je nezbytné koncipovat kritéria, podle kterých budou řešit konkrétní správní věci také konkrétní místně příslušné orgány veřejné správy. Žádost o stavební povolení, či žádost o přiznání sociálního příspěvku, tak bude řešit stavební úřad, či správa sociálního zabezpečení k tomu určený na základě zákonných (územních) kritérií. Nejčastěji půjde o místo pobytu žadatele, místo umístění nemovitosti a další.
- **princip personální** – rozhodování ve veřejné správě je vázáno na lidský faktor. Personální složení orgánů veřejné moci závisí na povaze takového orgánu. Rozlišujeme orgány vícečlenné (kolegiálního typu) - vláda, zastupitelstvo, Poslanecká sněmovna., nebo jednočlenné – prezident, hejtman, ombudsman.

VII. STÁTNÍ SPRÁVA V ČR

7.1. Pojem státní správa

Veřejná správa, která je realizována státními či jinými pověřenými orgány se nazývá státní správou. Termín státní orgány, pak bude mít širší obsah. Nejde jen o nejvyšší orgány státu, ale i jim podřízené složky jako jsou úřady, inspekce, komise, ale i státní podniky, ozbrojené sbory a další. Smyslem státní správy bude organizovat a formovat společnost za účelem dosažení konkrétních cílů, stejně jako ochrany zájmů. Státní správa spadá z hlediska státoprávního pod moc výkonnou a zákonnou, jak ji zná i naše Ústava. Státní správa nemůže být ze své podstaty jednotná činnost, činnost snadno definovatelná. Státní správa však bezesporu realizuje výkon státní moci a má mnoho podob. Následující body jsou spíše ilustrativní, nejde o konečný výčet, spíše o nastínění principů fungování státní správy. Bude to tak např.

- plnění povinností vycházejících z právních předpisů – správa na úseku policie bude jistě policii ukládat povinnost dbát bezpečnosti, kontrolovat silniční provoz, zasahovat v případě nebezpečí, ohrožení životů atp. Stejně tak tomu bude při evidenci nemovitostí, stavebního řádu, vnitřní správě a dalších odvětvích. Na základě nich se budou realizovat právní vztahy a naplňovat představu zákonodárce o správě konkrétní oblasti.
- plněním jedinečných konkrétních rozhodnutí vlády (např. prodej podílu energetické společnosti, koupě nadzvukových bojových letounů).
- plněním úkolů a cílů stanovených na základě politik ministerstev (např. realizování zahraniční politiky ministerstva zahraničních věcí, v oblasti lidských práv)
- metodické řízení, kdy orgány státní správy vyšší úrovně řídí nižší stupně pomocí kontrol, inspekcí atd.

7.2. Státní správa v ČR

7.2.1. členění státní správy v ČR

Státní správa i v České republice nachází své zmocnění pro výkon v Ústavě a zákonech. Státní správa je realizována v České republice především na těchto liniích,

- a) ústřední státní správa
- b) územně členěná státní správa
- c) přenesený výkon státní správy
- d) ostatní výkon státní správy

7.2.2. Ústřední státní správa

Na nejvyšší úrovni je vykonávána státní správa jako tzv. ústřední státní správa. Tato linie státní správy přímo vychází z nejvyšších ústavních orgánů (prezident, vláda) a jejich jednotlivých článků (ministerstva, ústřední orgány ostatní). V případě ústřední státní správy se jedná se o realizaci a výkon státní moci na nejvyšší úrovni, a to vůči subjektům, jež budou takové správy a takového výkonu státní moci účastni. At již se jedná o fyzické osoby, právnické osoby, ostatní státy. O vládě již bylo pojednáno, je ústavním vymezeným orgánem skládajícím se z ministerského předsedy a ministrů.

7.2.2.1. ministerstva

Výkon ústřední státní správy spadá pod činnost ministerstev a ústředních orgánů státní správy. Právně jsou tyto orgány upraveny v zákonu č.2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánech státní správy. Ministerstvo je úřad, v jehož čele je ministr, člen vlády ČR. Z hlediska právního je i ministerstvo ústřední orgány státní správy, je mu ale přiznán statut ministerstva a tím i právo členství ve vládě. Podle §20 zákona č. 2/1969 Sb. Ministerstva a ostatní ústřední orgány státní správy uvedené v části první (dále jen "ministerstva") plní v okruhu své působnosti úkoly stanovené v zákonech a v jiných obecně závazných právních předpisech a úkoly vyplývající z členství České republiky v Evropské unii a v ostatních integračních seskupeních a mezinárodních organizacích, pokud jsou pro Českou republiku závazné. Dále podle § 22 téhož zákona ministerstva zkoumají společenskou problematiku v okruhu své působnosti, analyzují dosahované výsledky a činí opatření k řešení aktuálních otázek. Zpracovávají koncepce rozvoje svěřených odvětví a řešení stěžejních otázek, které předkládají vládě České republiky. O návrzích závažných

opatření přiměřeným způsobem informují veřejnost. V současné době existují v ČR tato ministerstva s touto agendou

Ministerstvo vnitra je ústředním orgánem státní správy pro vnitřní věci, zejména pro veřejný pořádek a další věci vnitřního pořádku a bezpečnosti ve vymezeném rozsahu, včetně dohledu na bezpečnost a plynulost silničního provozu, jména a příjmení, matriky, státní občanství, občanské průkazy, hlášení pobytu, evidenci obyvatel a rodná čísla, sdružovací a shromažďovací právo a povolování organizací s mezinárodním prvkem, veřejné sbírky, archivnictví a spisovou službu, zbraně a střelivo, požární ochranu, cestovní doklady, povolování pobytu cizinců a postavení uprchlíků, územní členění státu, státní hranice, jejich vyměňování, udržování a vedení dokumentárního díla a zřizování, uzavírání a změny charakteru hraničních přechodů, státní symboly, volby do zastupitelstev územní samosprávy, do Parlamentu České republiky, do Evropského parlamentu konané na území České republiky a volbu prezidenta republiky, krizové řízení, civilní nouzové plánování, ochranu obyvatelstva a integrovaný záchranný systém, oblast elektronického podpisu, oblast informačních systémů veřejné správy. Ministerstvo vnitra dále plní koordinační úlohu v oblasti správního řízení, správního trestání a spisové služby, plní koordinační úlohu v oblasti výkonu veřejné správy svěřené orgánům územní samosprávy, plní koordinační úlohu v oblasti služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů, zajišťuje komunikační sítě pro Policii České republiky, složky integrovaného záchranného systému a územní orgány státní správy a provozuje informační systém pro nakládání s utajovanými informacemi mezi orgány veřejné moci, plní koordinační úlohu pro informační a komunikační technologie.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy je ústředním orgánem státní správy pro předškolní zařízení, školská zařízení, základní školy, střední školy a vysoké školy, pro vědní politiku, výzkum a vývoj, včetně mezinárodní spolupráce v této oblasti, a pro vědecké hodnosti, pro státní péči o děti, mládež, tělesnou výchovu, sport, turistiku a sportovní reprezentaci státu. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy koordinuje činnost ministerstev, jiných ústředních orgánů státní správy a profesních komor v oblasti systému uznávání odborné kvalifikace podle zvláštního zákona a v oblasti získávání kvalifikací v systému dalšího vzdělávání podle zvláštního právního předpisu. Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy je podřízena Česká školní inspekce.

Ministerstvo financí je ústředním orgánem státní správy pro státní rozpočet republiky, státní závěrečný účet republiky, státní pokladnu České republiky, finanční trh, regulaci vydávání elektronických peněz a ochranu zájmů spotřebitelů na finančním trhu s výjimkou výkonu dohledu nad finančním trhem v rozsahu působnosti České národní banky, pro zavedení jednotné měny euro na území České republiky, pro platební styk, daně, pojistné na důchodové spoření, poplatky, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na veřejné zdravotní pojištění a clo, finanční hospodaření, finanční kontrolu, přezkoumání hospodaření územních samosprávných celků, účetnictví, audit a daňové poradenství, věci devizové včetně pohledávek a závazků státu vůči zahraničí, ochranu zahraničních investic, pro tomboly, loterie a jiné podobné hry, hospodaření s majetkem státu, privatizaci majetku státu, příspěvek ke stavebnímu spoření a státní příspěvek na penzijní připojištění, ceny a pro činnost zaměřenou proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a vnitrostátní koordinaci při uplatňování mezinárodních sankcí za účelem udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, ochrany základních lidských práv a boje proti terorismu, posuzuje dovoz subvencovaných výrobků a přijímá opatření na ochranu proti dovozu těchto výrobků. Ministerstvo financí dále spolu s Českou národní bankou připravuje a předkládá vládě návrhy zákonných úprav v oblasti měny a peněžního oběhu a návrhy zákonných úprav, kterými se upravují postavení, působnost, organizace a činnost České národní

banky, s výjimkou dohledu nad finančním trhem, platebním stykem a vydáváním elektronických peněz, zajišťuje členství v mezinárodních finančních institucích a finančních orgánech Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Evropské unie a dalších mezinárodních hospodářských seskupení, pokud toto členství nepřísluší výlučně České národní bance., koordinuje příjem zahraniční pomoci, zjišťuje účetní záznamy pro potřeby státu včetně sestavování účetních výkazů za Českou republiku podle zákona upravujícího účetnictví.

Ministerstvo zahraničních věcí ústředním orgánem státní správy České republiky pro oblast zahraniční politiky, v jejímž rámci vytváří koncepci a koordinuje zahraniční rozvojovou pomoc, koordinuje vnější ekonomické vztahy, podílí se na sjednávání mezinárodních sankcí a koordinuje postoje České republiky k nim, zabezpečuje vztahy České republiky k ostatním státům, mezinárodním organizacím a integračním seskupením, koordinuje aktivity vyplývající z dvoustranné a mnohostranné spolupráce, s výjimkou věcí náležejících do působnosti Ministerstva spravedlnosti. Ministerstvo zahraničních věcí dále *zejména* koordinuje činnost ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy v oblasti zahraničních vztahů a jim svěřených úsecích státní správy, působí k tomu, aby na těchto úsecích byly dodržovány závazky vyplývající pro Českou republiku z mezinárodních smluv, jakož i z členství České republiky v mezinárodních organizacích, zajišťuje ochranu práv a zájmů České republiky a jejích občanů v zahraničí, řídí zastupitelské úřady v zahraničí, plní úkoly při zabezpečování styků s orgány cizích států v České republice a v zahraničí, plní úkoly při správě majetku České republiky v zahraničí, koordinuje a zabezpečuje přípravu, sjednávání a vnitrostátní projednávání mezinárodních smluv a dohod, zabezpečuje vyhlášení mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána, sleduje dodržování a provádění mezinárodních smluv a dohod z hlediska uplatňování zájmů zahraniční politiky České republiky, uděluje souhlas v případech dovozu a vývozu vojenského materiálu., zajišťuje přípravu pracovníků pro výkon zahraničních služeb, organizačně a technicky zabezpečuje volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a volbu prezidenta republiky v zahraničí a plní úkoly při volbách do Evropského parlamentu.

Ministerstvo zemědělství je ústředním orgánem státní správy pro zemědělství, s výjimkou ochrany zemědělského půdního fondu, pro vodní hospodářství, s výjimkou ochrany přirozené akumulace vod, ochrany vodních zdrojů a ochrany jakosti povrchových a podzemních vod, a pro potravinářský průmysl. Je rovněž ústředním orgánem státní správy lesů, myslivosti a rybářství, s výjimkou území národních parků, je ústředním orgánem státní správy ve věcech komoditních burz, které organizují obchody se zbožím pocházejícím ze zemědělské a lesní výroby, včetně výrobků vzniklých jeho zpracováním, řídí Státní zemědělskou a potravinářskou inspekci, Státní veterinární správu České republiky, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský a Českou plemenářskou inspekci. Je ústředním orgánem státní správy ve věcech veterinární péče, rostlinolékařské péče, péče o potraviny, péče o ochranu zvířat proti týrání a pro ochranu práv k novým odrudám rostlin a plemenům zvířat.

Ministerstvo obrany je ústředním orgánem státní správy zejména pro zabezpečování obrany České republiky, řízení Armády České republiky, správu vojenských újezdů. Ministerstvo obrany se jako orgán pro zabezpečování obrany podílí na zpracování návrhu vojenské obranné politiky státu, připravuje koncepci operační přípravy státního území, navrhuje potřebná opatření k zajištění obrany státu vládě České republiky, Radě obrany České republiky a prezidentu České republiky, koordinuje činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně, řídí Vojenské zpravodajství, zabezpečuje nedotknutelnost vzdušného prostoru České republiky, organizuje a

provádí opatření k mobilizaci Armády České republiky, k vedení evidence občanů podléhajících branné povinnosti a k vedení evidence věcných prostředků, které budou za branné pohotovosti poskytnuty pro potřeby Armády České republiky, povolává občany České republiky k plnění branné povinnosti, v rámci evropských bezpečnostních struktur organizuje součinnost s armádami jiných států, vykonává státní dozor nad radiační ochranou ve vojenských objektech.

Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním orgánem státní správy pro pracovněprávní vztahy, bezpečnost práce, zaměstnanost a rekvalifikaci, kolektivní vyjednávání, mzdy a jiné odměny za práci, důchodové zabezpečení, nemocenské pojištění, úrazové pojištění, sociální péči, péči o pracovní podmínky žen a mladistvých, právní ochranu mateřství, péči o rodinu a děti, péči o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc, a pro další otázky mzdové a sociální politiky.

Ministerstvo kultury je ústředním orgánem státní správy pro umění, kulturně výchovnou činnost, kulturní památky, pro věci církví a náboženských společností, pro věci tisku, včetně vydávání neperiodického tisku a jiných informačních prostředků, pro rozhlasové a televizní vysílání, nestanoví-li zvláštní zákon jinak, dále pro provádění autorského zákona a pro výrobu a obchod v oblasti kultury.

Ministerstvo zdravotnictví je ústředním orgánem státní správy pro zdravotní služby, ochranu veřejného zdraví, zdravotnickou vědeckovýzkumnou činnost, poskytovatele zdravotních služeb v přímé řídicí působnosti, zacházení s návykovými látkami, přípravky, prekursory a pomocnými látkami, vyhledávání, ochranu a využívání přírodních léčivých zdrojů, přírodních léčebných lázní a zdrojů přírodních minerálních vod, léčiva a prostředky zdravotnické techniky pro prevenci, diagnostiku a léčení lidí, zdravotní pojištění a zdravotnický informační systém, pro používání biocidních přípravků a uvádění biocidních přípravků a účinných látek na trh. Součástí Ministerstva zdravotnictví je Český inspektorát lázní a zřidel. Organizační součástí Ministerstva zdravotnictví je Inspektorát omamných a psychotropních látek.

Ministerstvo průmyslu a obchodu je ústředním orgánem státní správy pro státní průmyslovou politiku, obchodní politiku., zahraničně ekonomickou politiku, tvorbu jednotné surovinové politiky, využívání nerostného bohatství, energetiku, teplárenství, plynárenství, těžbu, úpravu a zušlechťování ropy a zemního plynu, tuhých paliv, radioaktivních surovin, rud a nerud, hutnictví, strojírenství, elektrotechniku a elektroniku, pro průmysl chemický a zpracování ropy, gumárenský a plastikářský, skla a keramiky, textilní a oděvní, kožedělný a polygrafický, papíru a celulózy a dřevozpracující a pro výrobu stavebních hmot, stavební výrobu, zdravotnickou výrobu, sběrné suroviny a kovový odpad., vnitřní obchod a ochranu zájmů spotřebitelů, zahraniční obchod a podporu exportu, věci malých a středních podniků a pro věci živností, technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, průmyslový výzkum, rozvoj techniky a technologií, elektronické komunikace a poštovní služby, s výjimkou věcí svěřených do působnosti Českého telekomunikačního úřadu. Ministerstvo průmyslu a obchodu je ústředním orgánem státní správy ve věcech komoditních burz s výjimkou věcí náležejících do působnosti Ministerstva zemědělství. Ministerstvo průmyslu a obchodu dále koordinuje zahraničně obchodní politiku České republiky ve vztahu k jednotlivým státům, zabezpečuje sjednávání dvoustranných a mnohostranných obchodních a ekonomických dohod včetně komoditních dohod, realizuje obchodní spolupráci s ES, ESVO, GATT a jinými mezinárodními organizacemi a integračními seskupeními, řídí a vykonává činnosti

spojené s uplatňováním licenčního režimu v oblasti hospodářských styků se zahraničím, posuzuje dovoz dumpingových výrobků a přijímá opatření na ochranu proti dovozu těchto výrobků., řídí puncovníctví a zkoušení drahých kovů. Ministerstvu průmyslu a obchodu je podřízena Česká energetická inspekce, Česká obchodní inspekce, Puncovní úřad a Licenční úřad.

Ministerstvo pro místní rozvoj je ústředním orgánem státní správy ve věcech regionální politiky, politiky bydlení, rozvoje domovního a bytového fondu a pro věci nájmu bytů a nebytových prostor, územního plánování a stavebního řádu, vyvlastnění, investiční politiky, cestovního ruchu a pohřebnictví, spravuje finanční prostředky určené k zabezpečování politiky bydlení a regionální politiky státu, koordinuje činnosti ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy při zabezpečování politiky bydlení a regionální politiky státu, včetně koordinace financování těchto činností, pokud tyto prostředky přímo nespravuje. Ministerstvo pro místní rozvoj dále zabezpečuje informační metodickou pomoc vyšším územním samosprávným celkům, městům, obcím a jejich sdružením. Zajišťuje činnosti spojené s procesem zapojování územních samosprávných celků do evropských regionálních struktur.

Ministerstvo dopravy je ústředním orgánem státní správy ve věcech dopravy a odpovídá za tvorbu státní politiky v oblasti dopravy a v rozsahu své působnosti za její uskutečňování.

Ministerstvo spravedlnosti je ústředním orgánem státní správy pro soudy a státní zastupitelství., vystavuje právní posudky k úvěrovým a garančním dohodám, v nichž je smluvní stranou Česká republika, je ústředním orgánem státní správy pro vězeňství, je mu podřízena Vězeňská služba České republiky, zajišťuje telekomunikační síť Vězeňské služby České republiky., je ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci, zastupuje Českou republiku při vyřizování stížností na porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a jejích Protokolů a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a koordinuje provádění rozhodnutí příslušných mezinárodních orgánů.

Ministerstvo životního prostředí, je orgánem vrchního státního dozoru ve věcech životního prostředí, je ústředním orgánem státní správy pro ochranu přirozené akumulace vod, ochranu vodních zdrojů a ochranu jakosti povrchových a podzemních vod., pro ochranu ovzduší, pro ochranu přírody a krajiny, pro oblast provozování zoologických zahrad, pro ochranu zemědělského půdního fondu, pro výkon státní geologické služby, pro ochranu horninového prostředí, včetně ochrany nerostných zdrojů a podzemních vod, pro geologické práce a pro ekologický dohled nad těžbou, pro odpadové hospodářství a pro posuzování vlivů činností a jejich důsledků na životní prostředí, včetně těch, které přesahují státní hranice. Dále je ústředním orgánem státní správy pro myslivost, rybářství a lesní hospodářství v národních parcích. Je rovněž ústředním orgánem státní správy pro státní ekologickou politiku, pro systém značení ekologicky šetrných výrobků a služeb a pro program podporující dobrovolnou účast v systému řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (Program EMAS). K zabezpečení řídicí a kontrolní činnosti vlády České republiky Ministerstvo životního prostředí koordinuje ve věcech životního prostředí postup všech ministerstev a ostatních ústředních orgánů státní správy České republiky, zabezpečuje a řídí jednotný informační systém o životním prostředí, včetně plošného monitoringu na celém území České republiky, a to i v návaznosti na mezinárodní dohody, spravuje Fond tvorby a ochrany životního prostředí České republiky. Ministerstvu životního prostředí je podřízena Česká inspekce životního prostředí a Český hydrometeorologický ústav.

7.2.2.2. ústřední orgány státní správy ostatní

Ústřední orgány státní správy bez statusu ministerstva jsou úřady, v jejichž čele nestojí ministr, ale osoba jmenovaná prezidentem republiky nebo vládou. Ústřední orgány státní správy jsou v zákonu č. 2/1969 Sb. pouze vyjmenovány jejich agenda je dána v jednotlivých zákonech. Ústřední orgány jsou také složkou výkonné moci, ale nemají postavení úřadů nezávislého na vládě. Naopak jsou jí podřízeny a jsou vázány rozhodnutími vlády ČR. Jejich úkolem je pochopitelně správa na úseku velmi významných společenských vztahů a skutečností, stejně jako sledování problematiky společenských vztahů, jež jsou předmětem činnosti těchto orgánů. Stejně jak bylo zmíněno u ministerstev.

V současnosti existují tyto ústřední orgány státní správy:

Český statistický úřad - upraven zákonem č. 89/1995 Sb. o státní statistické službě. ČSÚ tak zabezpečuje získávání a zpracování údajů pro statistické účely a poskytuje statistické informace státním orgánům, orgánům územní samosprávy, veřejnosti a do zahraničí. Zajišťuje vzájemnou srovnatelnost statistických informací ve vnitrostátním i mezinárodním měřítku. ČSÚ typicky provádí statistická zjišťování, vytváří statistické registry číselníky, sleduje demografický vývoj, vykonává státní správu na úseku zpracování výsledků voleb do zastupitelstev územních samosprávných celků, Parlamentu České republiky, do Evropského parlamentu konaných na území České republiky a volby prezidenta republiky atd.

Český úřad zeměměřičský a katastrální – upraven zákonem č. 359/1992 Sb. o zeměměřických a katastrálních orgánech. ČÚZK zabezpečuje správu katastru nemovitostí, budování a údržbu bodových polí, dokumentuje výsledky zeměměřických činností, řídí Zeměměřický úřad, inspektoráty a katastrální úřady, vydává základní státní mapová díla a tematická státní mapová díla a mnoho dalších činností.

Státní úřad pro jadernou bezpečnost - upraven zákonem č. 18/1997 Sb. o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon). SÚJB vykonává státní dozor nad jadernou bezpečností, vykonává kontrolu nešíření jaderných zbraní, vede státní systém evidence a kontroly jaderných materiálů a údajů a informací v souladu s mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, stanovuje podmínky, požadavky, limity, mezní hodnoty, nejvyšší přípustné úrovně radioaktivní kontaminace potravin., směrné hodnoty, optimalizační meze, referenční úrovně, diagnostické referenční úrovně, zprošťovací úrovně a uvolňovací úrovně a další činnosti.

Český báňský úřad - upraven zákonem č. 61/1988 Sb. o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě. ČBÚ řídí výkon státní báňské správy a činnost obvodních báňských úřadů a rozhoduje o odvoláních proti jejich rozhodnutím, povoluje předávání, vývoz, dovoz a tranzit výbušnin., ukládá opatření k zajištění hospodárného využívání ložisek nerostů, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu, dává souhlas ke zřízení, popřípadě nařizuje zřízení hlavních

báňských záchranných stanic, stanoví jejich sídla a vymezuje jejich působnost., vykonává vrchní dozor nad dodržováním horního zákona, atd.

Úřad průmyslového vlastnictví – upraven zákonem č. 14/1993 Sb. o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, rozhoduje o poskytování ochrany na vynálezy, průmyslové vzory, užité vzory, topografie polovodičových výrobků, ochranné známky a označení původu výrobků.

Český telekomunikační úřad – upraven zákonem č. 127/2005 Sb. o elektronických komunikacích. ČTÚ stanovuje poskytovatele univerzální služby v elektronických komunikacích a přezkoumává poskytování univerzální služby, vydává rozhodnutí o ceně a vykonává kontrolu cen v oblasti elektronických komunikací, vykonává správu rádiových kmitočtů a čísel, včetně vedení jejich databáze., vykonává státní kontrolu elektronických komunikací, vyhledává a odstraňuje zdroje rušení, ověřuje odbornou způsobilost k obsluze vysílacích rádiových zařízení,

Energetický regulační úřad - upraven zákonem č. 458/2000 Sb. podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon). ERÚ chrání oprávněné zájmy zákazníků a spotřebitelů v energetických odvětvích, dále je jeho úkolem regulace cen, podpora hospodářské soutěže v energetických odvětvích., výkon dohledu nad trhy v energetických odvětvích, podpora využívání obnovitelných a druhotných zdrojů energie a další činnosti.

Národní bezpečnostní úřad – upraven zákonem č.148/1998 Sb. o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů.

Správa státních hmotných rezerv – upravena zákonem č. 97/1993 Sb. o působnosti Správy státních hmotných rezerv. Správa zabezpečuje financování hospodářských opatření pro krizové stavy a financování, obměnu, záměnu, půjčku, uvolnění, nájem, prodej, skladování, ochraňování a kontrolu státních hmotných rezerv a podle požadavků krizových plánů i jejich pořizování.

Úřad pro ochranu hospodářské soutěže – upraven zákonem č. 273/1996 Sb. o působnosti Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Úřad vytváří podmínky pro podporu a ochranu hospodářské soutěže, vykonává dohled při zadávání veřejných zakázek,

Úřad vlády České republiky – upraven zákonem č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy. Úřad plní úkoly spojené s odborným, organizačním a technickým zabezpečením činnosti vlády České republiky a jejích orgánů.

7.2.3. územně členěná státní správa

Druhým stupněm po ústřední státní správě je tzv. územně členěná státní správa (jinak může být nazývána místní státní správa). Výkon státní správy nelze řídit a vykonávat pouze z jednoho místa, z centra státní moci. Státní správu je nutno efektivně členit do územních celků či více územních celků najednou, vždy dle účelné potřeby, hospodárnosti, efektivity pochopitelně i podle potřeby veřejnosti obyvatelstva. Proto mohou obvody působnosti detašovaných pracovišť, inspekcí, správ, obvodních úřadů, ředitelství atp. zahrnovat odlišný počet územních celků (obce, okresy, kraje). Takové dislokované úřady, či dekoncentráty jsou podřízeny mocensky ústředním orgánům státní správy, anebo ministerstvům - jsou to jejich podřízené složky. Ať se již jedná o ministerstva či ostatní ústřední orgány státní správy. Tyto řídí takové dekoncentrované složky metodicky, služebně a dále. Konkrétně se jedná v českých reáliích typicky o tyto složky.

- územní finanční orgány – finanční ředitelství a finanční úřady. Tyto spadají pod ministerstvo financí jako jejich nadřízený orgán.
- územní celní orgány – Generální ředitelství cel, celní úřady. Podřízeny ministerstvu financí.
- úřady práce – síť úřadů práce po ČR podřízena ministerstvu práce a sociálních věcí
- územní zeměměřické a katastrální úřady, inspektoráty – Jsou to katastrální úřady dále pod ně spadající katastrální pracoviště, a zeměměřické a katastrální inspektoráty. Tyto dekoncentráty spadají pod Český úřad zeměměřický a katastrální a Zeměměřičský úřad.
- obvodní bánské úřady – spadající pod Český bánský úřad.
- krajské správy sociálního zabezpečení – podřízeny České správě sociálního zabezpečení, která je pak podřízena ministerstvu práce a sociálních věcí.
- krajské veterinární správy – spadající pod ministerstvo zemědělství.
- detašované pracoviště Českého telekomunikačního úřadu.
- detašované pracoviště Českého statistického úřadu.
- regionální centra Státního úřadu pro jadernou bezpečnost.

7.2.4. přenesený výkon státní správy

Jedná se o jeden ze stěžejních termínů modelu veřejné správy v ČR. Jedním z demokratických atributů moderní veřejné správy je i její decentralizace. To znamená, že na výkonu veřejné správy se podílí i nestátní orgány, samosprávné a jiné. Přenesený výkon státní správy konkrétně v České republice znamená tu skutečnost, že výkonem veřejné správy jsou pověřeny ze zákona i orgány vybraných obcí a krajů. Obce a kraje jsou na základě přenesené působnosti vykonavatelé státní správy v různých oblastech. Jedná se o stavební úřady a orgány územního plánování, dále agenda matrik, občanských a cestovních dokladů, státních občanství, životního prostředí a zemědělství, školství, dopravy, živnostenského podnikání a další.

Nutno konstatovat, že rozsah státní správy, kterou vykonávají orgány obcí a krajů musí být jednoznačně specifikován a určen. Přenesenou působnost vykonávají v ČR v základním rozsahu obce, a dále hrají významnou roli obce s pověřeným obecním úřadem, obce s rozšířenou působností, a krajské úřady.

- **Obce s pověřeným obecním úřadem - jsou takové obce, které kromě státní správy pro své území vykonávají ještě státní správu v dalších obvodech. Jak již bylo naznačeno, ne v každé obci je přítomen stavební úřad, matrika, živnostenské úřady. Jedná se obce takto určené zákonem. A to zákonem č. 314/2002 Sb. Obvody pro které dále vykonávají správu, jsou vymezeny konkrétními obcemi a tyto obvody obcí jsou dány vyhláškou ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb.**
- **Obce s rozšířenou působností – platí totéž. Jedná se obce takto určené zákonem. A to zákonem 314/2002 Sb. Obvody pro které dále vykonávají správu, jak bylo zmíněno, jsou uvedeny vyhláškou 388/2002.**

Pokud je tedy v určitém právním předpisu konstatováno, že státní správu na tomto úseku vykonávají některé z obou typů obcí, bude se tím myslet skutečnost státní správy pomocí obecních orgánů. Jsou to ze své podstaty obce s větší rozlohou a větším počtem obyvatel.

- **Kraje, krajské orgány - ty budou v určitých oblastech buď orgánem, který bude danou problematiku řešit v prvním stupni, anebo mají v oblastech státní správy svěřené do přenesené působnosti, nadřazené postavení vůči obcím vykonávající takovou státní správu. Krajské živnostenské úřady, orgány ochrany přírody, stavební úřady, tak budou vůči obecním úřadům odvolací instancí.**

7.2.5. zbývající výkon státní správy

Výkon státní správy není svěřen jen státním orgánům odvozeným od vlády České republiky a ministerstev. V rámci kontroly moci známe také orgány nezávislé na výkonné moci, jako jsou např. Nejvyšší kontrolní úřad (a detašované pracoviště Nejvyššího kontrolního úřadu v územních celcích), Česká národní banka (detašované pracoviště České národní banky v územních celcích), ombudsman, popř. další instituce. Výkon státní správy je svěřen v konečném důsledku subjektům, které hierarchicky nespádají pod výkonnou moc, představovanou v nejvyšším stupni vládou ČR. Prezident Nejvyššího kontrolního úřadu je stejně jako viceprezident jmenován prezidentem republiky, prezident je ale vázán návrhem Poslanecké Sněmovny. Ombudsman je zvolen přímo Poslaneckou sněmovnou.

Všechny úkoly na poli veřejné správy nelze řešit pouze pomocí orgánů státní moci. Určité úkoly v jednotlivých oblastech, a tím i pravomoci je nutno svěřit i subjektům nestátní, ale soukromé povahy avšak zákonným zmocněním. Jako příklad si uvedme rybářskou stráž, mysliveckou stráž, orgán ochrany přírody, ale i soudní znalce. Dále někteří autoři uvádějí mediální rady, tj. Radu České televize, Radu Českého rozhlasu, Radu ČTK (Česká tisková kancelář). Zmíněné rady mají za úkol kontrolu zmíněných veřejných institucí, jejich členové jsou voleni Poslaneckou Sněmovnou.

7.3. Bezpečnostní sbory

bezpečnostní sbory nejsou vyňaty mimo státní správu jako takovou. Jejich kontrola je naopak zcela nezbytná. Jejich role v rámci veřejné správy je ale poněkud odlišná, proto jsou v této publikaci zmíněny mimo klasické členění státní správy.

7.3.1. policie ČR

Základním bezpečnostním sborem je Policie České republiky. Policie České republiky je jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor. Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu (dále jen „mezinárodní smlouva“). Policie působí na území České republiky, nestanoví-li tento zákon nebo jiný právní předpis jinak. Policie je podřízena ministerstvu. Ministerstvo vytváří podmínky pro plnění úkolů policie. Policejní prezident odpovídá za činnost policie ministru

Policii tvoří složky, jimiž jsou ze zákona

- Policejní prezidium České republiky (dále jen „policejní prezidium“) v čele s policejním prezidentem.

- útvary policie s celostátní působností - první jsou útvary policie s celostátní působností. To znamená, že se budou tyto útvary zabývat s konkrétním druhem kriminality, zločinecké činnosti, popř. vysoce vyhraněnou bezpečnostní činností. Člení se dále na odbory a tzv. expozitury což znamená pracoviště pro územní celky. Jsou to tyto útvary,

Kriminalistický ústav, Letecká služba, Národní protidrogová centrála, Pyrotechnická služba, Ředitelství služby cizinecké policie, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Útvar odhalování korupce a finanční kriminality, Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, Útvar pro ochranu prezidenta ČR, Útvar pro ochranu ústavních činitelů, Útvar rychlého nasazení, Útvar speciálních činností, Útvar zvláštních činností.

- krajská ředitelství policie (dále jen „krajské ředitelství“) Krajská ředitelství sledují územní skladbu podle zákona č. 347/1997 Sb. Je jich 14, dále se člení uvnitř na jednotlivé územní odbory což je další, konečný článek policejní správy.
- útvary zřízené v rámci krajského ředitelství – územní odbory, popř. městská ředitelství dislokované do okresů, velkých měst a členěny dle potřeby na oddělení. V rámci územních odborů anebo městských ředitelství budou působit služby kriminální Policie a vyšetřování, dopravní inspektoráty, personální oddělení, oddělení vnitřní kontroly, oddělení služby pro zbraně a bezpečnostní materiál atd.

7.3.2 zpravodajské služby

Zpravodajské služby jsou upraveny v zákonu č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky a také v dalších zákonech. Zákon je definuje jako státní orgány pro získávání, shromažďování a vyhodnocování informací (dále jen "zabezpečování informací") důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky. Zpravodajské služby podávají prezidentu republiky a vládě jednou za rok a kdykoliv o to požádají zprávy o své činnosti. Vláda a prezident republiky ukládají zpravodajským službám úkoly v mezích působnosti těchto služeb. Prezident republiky ukládá zpravodajským službám úkoly s vědomím vlády. Podávání zpráv, předávání informací a ukládání úkolů se u Bezpečnostní informační služby uskutečňuje prostřednictvím ředitele této služby a u Úřadu pro zahraniční styky a informace a Vojenského zpravodajství prostřednictvím příslušných ministrů. Při předávání informací podle se tak může stát i jen s vědomím ředitele Bezpečnostní informační služby nebo příslušného ministra. Vymezení vnitřní organizace zpravodajských služeb a bližší vymezení jejich činnosti upraví statuty. Statuty zpravodajských služeb schvaluje vláda.

V České republice působí tyto zpravodajské služby

- Úřad pro zahraniční styky a informace – zpravodajská služba označovaná zkráceně také jako rozvědka zabezpečuje informace mající původ v zahraničí, důležité pro bezpečnost a ochranu zahraničně politických a ekonomických zájmů České republiky. Nemá pro sebe vyhrazen samostatný zákon, je zmíněn v zákonu o zpravodajských službách.
- Vojenské obranné zpravodajství – zpravodajská služba upravena zákonem č. 289/2005 Sb. o Vojenském zpravodajství. Ze zákona zabezpečuje informace mající původ v zahraničí, důležité pro obranu a bezpečnost České republiky, o zpravodajských službách cizí moci v oblasti obrany, o záměrech a činnostech namířených proti zabezpečování obrany České republiky, o záměrech a činnostech ohrožujících utajované skutečnosti v oblasti obrany České republiky.
- Bezpečnostní informační služba - zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě. Zabezpečuje informace o záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, o zpravodajských službách cizí moci, o činnostech ohrožujících státní a služební tajemství, o činnostech, jejichž důsledky mohou ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy České republiky, týkající se organizovaného zločinu a terorismu.

7.3.3 ozbrojené síly ČR

K zajišťování své bezpečnosti vytváří Česká republika ozbrojené síly. Ozbrojené síly se člení na armádu, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. Ozbrojené síly tvoří vojáci v činné službě; jejich služebně právní vztahy se řídí zvláštními právními předpisy. V ozbrojených silách se uplatňují vztahy nadřízenosti a podřízenosti. Ozbrojené síly se doplňují v souladu s úkoly, které zabezpečují. V ozbrojených silách se zaměstnávají občanští zaměstnanci, kteří tvoří civilní personál ozbrojených sil; jejich pracovněprávní vztahy ke státu se řídí zvláštními právními předpisy. Řízení ozbrojených sil je svěřeno Prezidentu, vládě, a ministerstvu obrany. Upraveno je v zákonu o ozbrojených silách. Prezident je vrchní velitel ozbrojených sil podle Ústavy ČR. Vláda a ministerstvo pak schvalují strukturu armády, výstavbu, operační plány použití ozbrojených sil pro stav ohrožení státu a pro válečný stav, celkové počty vojáků ozbrojených sil, zřizování a rušení vojenských útvarů, vojenských zařízení a vojenských záchranných útvarů, vláda provádí kontrolu armády. Velení armády je svěřeno generálnímu štábu Armády České republiky. V čele náčelník generálního štábu jmenován prezidentem na návrh vlády a po projednání v poslaneckém výboru pro obranu.

Úkoly ozbrojených sil - základním úkolem ozbrojených sil je připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení. Ozbrojené síly plní též úkoly, které

vyplývají z mezinárodních smluvních závazků České republiky o společné obraně proti napadení. Obrana státu je souhrn opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Obrana státu zahrnuje výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků a účast v kolektivním obranném systému.

Členění armády - armáda je základem ozbrojených sil a organizačně se člení na vojenské útvary, vojenská zařízení a vojenské záchranné útvary, které se mohou slučovat do větších organizačních celků.

VIII. SAMOSPRAVA

8.1. Samospráva územní

8.1.1. prameny právní úpravy obcí a krajů

Právní úprava samosprávy v České republice je koncipována především od roku 1989. Po roce 1989 bylo nutno přistoupit k modelu veřejné správy, v rámci kterého budou po vzoru vyspělých evropských demokracií, hrát významnou roli také územní samosprávné celky. To je opět nemožné bez právního rámce, který je bude vymezovat. Územní samospráva měla mimo jiné také nahradit systém tzv. národních výborů, jednoho z článků socialistické správy. Nebylo však zcela jasné, jak bude koncipována. Bylo jisté, že bude muset být znovu obnoveno obecní zřízení, ohledně dalších článků samosprávy, ale nebylo zcela jasno. Významnou roli sehrávaly i spory o postavení obou států v rámci federace, což nakonec vyústilo v rozpad společného federálního státu. Po roce 1993 tak bylo znovu třeba koncipovat samosprávu na delší období než je několik let. Přistoupeno bylo v konečném důsledku k obecnímu a krajskému zřízení. Do roku 2000, existovaly coby nástroje všeobecné správy také okresní úřady, jejich agenda pak přešla na vybrané obce a kraje.

- Právní předpisy koncipující územní samosprávu jsou mimo jiné *Ústava ČR 1/1993 Sb., Listina práv a svobod 2/1993 Sb., Zákon o obcích č. 128/2000 Sb., zákon o krajích 129/2000 Sb., zákon o volbách do zastupitelstev obcí č. 491/2001 Sb. zákon o volbách do zastupitelstev krajů č. 130/2000 Sb., Zákon č. 157/2000 Sb. o přechodu některých věcí práv a závazků z majetku ČR do majetku krajů., Zákon č. 250/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů a další předpisy*

8.1.2. obecní zřízení

Místní samospráva je tak nezbytnou součástí demokratického právního státu. Územními samosprávnými celky jsou podle ústavy České republiky obce jako základní územní samosprávné celky a kraje jako tzv. vyšší územně samosprávné celky. Ústavní charakteristika územního samosprávného celku (obce) je, že se jedná o veřejnoprávní korporaci, která může mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu. Obecní zřízení bylo nově koncipováno po roce 1989. Před tímto obdobím nelze hovořit o suverénním obecním zřízení. Výkonem veřejné správy konkrétně nástrojem politické moci byly tzv. národní výbory, které sice vykonávaly veřejnou správu, ale byly charakterizovány také jako nástroj komunistické strany. To již v podmínkách demokratického státu není možné. Státoprávní zřízení ČR zakazuje dominanci jedné ideologie. V současné době jsou upraveny obce podrobněji zákonem č. 128/2000 Sb. o obcích. Jednou z legálních definicí obce je, že se jedná o základní územně

samosprávné společenství občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Samospráva obcí v dnešní podobě v sobě zahrnuje více principů, které ji charakterizují.

- princip personální - samospráva je nezbytně spojená s pospolitostí lidí, princip územní, kdy samosprávné celky jsou nemyslitelné bez území, nad kterým vykonávají samosprávu. Ta se projevuje mimo jiné možností kandidovat ve volbách do zastupitelstev obcí, hlasovat v místním referendu.
- princip územní - podle českého práva je každá část území české republiky součástí některé obce (pomineme-li vojenské újezdy). Pokud má obec více než 3000 obyvatel, je městem a to za předpokladu, že to stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Zákon o obcích definuje pojem tzv. statutární město a to tak, že se jedná o město se zvláštním statusem. To spočívá v tom, že se statutární město může ve svém obvodu dále členit na územní, či místní části (např. městská část Žabovřesky statutárního města Brna, městský obvod Poruba statutárního města Ostrava atp.). Tyto územní části pak mají dále své vlastní orgány, stejně jako jakákoliv obec, tedy starostu, zastupitelstvo, radu, obecní úřad.
- princip legislativní - obcím a krajům je svěřena pomocí právních předpisů řídit záležitosti jak ve své působnosti, tak při výkonu státní správy.
- princip volební - orgány obecní samosprávy jsou odvozeny od voleb do zastupitelstev obcí. Volby jsou základním východiskem při uvažování o samosprávě, jsou projevem vůle občanů obce.
- princip ekonomický - bez vlastního majetku nelze uvažovat o samosprávě. Ekonomický princip samosprávy je promítnut ve více právních předpisech. Obec tak má jistě právo sestavovat rozpočet, prodávat, pronajímat nemovitý majetek, zřizovat obchodní společnosti stejně jako příspěvkové organizace (divadla, muzea, technické služby, krematoria aj.), zadávat veřejné zakázky atd.

8.1.2.1. orgány obcí

Nauka o státu státověda charakterizuje konkrétní státní orgány a právě na základě nich chápeme strukturu státu jako takovou. Podobně i obecní zřízení jako nástroj samosprávy je vhodné vnímat prostřednictvím orgánů obcí, které ji vykonávají.

Orgány obcí jsou podle zákona o obcích:

- starosta – je orgánem obce, předsedá radě obce a zastupuje obec navenek. Odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce., rozhoduje o záležitostech samostatné působnosti obce svěřených mu radou obce., odpovídá za včasné objednání přezkoumání hospodaření obce za uplynulý kalendářní rok. Starosta je volen zastupitelstvem.
- zastupitelstvo obce – je orgánem obce voleným ve volbách přímých všeobecných tajným hlasováním. Tyto se konají v čtyřletých intervalech. Počet zastupitelů obce se odvíjí podle počtu obyvatel obce. Rozmezí je 5 až 55 zastupitelů. Mandát zastupitele vzniká zvolením. Zastupitelstvo se schází podle potřeby, zákonná povinnost je zasednout alespoň jednou za 3 měsíce. Zasedání zastupitelstva jsou přítomná veřejnosti. Zasedání zastupitelstva řídí starosta, přičemž zastupitelstvo může zasedat, je-li přítomna alespoň polovina jeho členů. Právní řád pamatuje také na to, kdy se zastupitelstvo nesejde po dobu překračující šest měsíců. V tom případě ministerstvo vnitra takové zastupitelstvo rozpustí. Zastupitelstvo disponuje významnými kompetencemi ve smyslu řízení obce. Jako takové uvedme si aspoň některé.

pravomoci zastupitelstva obce: vydává obecně závazné vyhlášky obce, rozhoduje o vyhlášení místního referenda, schvaluje program rozvoje územního obvodu obce, schvaluje rozpočet obce a závěrečný účet obce, zřizuje trvalé a dočasné peněžní fondy obce, zřizuje a ruší příspěvkové organizace a organizační složky obce, schvaluje jejich zřizovací listiny, zřizuje a zrušuje obecní policii, rozhoduje o spolupráci obce s jinými obcemi.

- rada obce - realizace výkonné politiky je svěřena radě obce jako dalšímu orgánu samosprávy. Rada je tvořena starostou, místostarostou (místostarosty) a dalšími členy rady a je volena zastupitelstvem. Rada je za svoji činnost odpovědná zastupitelstvu, to tedy má vůči tomuto radě kontrolní pravomoc. Počet členů rady obce musí být lichý a současně toto číslo nesmí přesahovat jednu třetinu počtu členů zastupitelstva obce. Tam kde je méně než 15 členů zastupitelstva se rada obce nevolí. Rada obce plní úkoly jak v rámci přenesené tak i samostatné působnosti.

Rada disponuje podle zákona o obcích mimo jiné těmito pravomocemi. *Zabezpečuje hospodaření obce podle schváleného rozpočtu, Vydává nařízení obce, Kontroluje plnění úkolů obecním úřadem a komisemi v oblasti samostatné působnosti obce.*

- **Obecní úřad – orgán obce tvořen starostou, místostarostou, tajemníkem obecního úřadu a zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu.** Obecní úřad plní v samostatné působnosti úkoly, které mu uložilo zastupitelstvo obce, nebo rada obce. Obecní úřad vykonává i přenesenou působnost, tedy výkon státní správy, pokud to nespadá do kompetence rady či zastupitelstva. Členění či struktura obecního úřadu – na oddělení, odbory. Toto členění může určit rada obce. Tajemník obecního úřadu je osoba zodpovědná starostovi za plnění úkolů jak v přenesené, tak samostatné působnosti.

8.1.2.2. právní předpisy obcí

Neodmyslitelnou náplní samosprávy je vydávání právních předpisů. Jsou jimi, jak již bylo zmíněno:

- **obecně závazné vyhlášky obcí – jsou vydávány v rámci samostatné působnosti zastupitelstvem obce.** Toto zmocnění vyplývá z Ústavy, která k tomuto obce přímo zmocňuje. Věcná působnost (oblasti a které se vztahuje možnost vydávat obecně závazné vyhlášky) je vymezena v § 10 zákona o obcích. Obce tak mohou vydávat obecně závazné vyhlášky, kterými mohou vybírat např. místní poplatky, zřizovat obecní policii, upravovat pořádání tanečních zábav aj.
- **nařízení obce – k provedení zákona obec vydává nařízení obce jako v rámci přenesené působnosti, výkonu státní správy.** Živnostenský zákon tak např. opravňuje formou nařízení obce vydat tržní řád, kterým budou regulovány záležitosti tržnic, podomního prodeje, zahrádek atp.

8.1.4. krajské zřízení

Krajské zřízení tedy mezistupeň mezi obcemi a státem byl zvažován jako alternativa pro zemské uspořádání českého státu. Nakonec tedy bylo přistoupeno ke krajské samosprávě. Kraj je tzv. vyšším územně samosprávným celkem, je současně i územní jednotkou. Krajská samospráva je pak obsažena jak v Ústavě České republiky, tak i v zákonu o krajích, č. 129/2000 Sb. V tomto zákonu je obsažena právní úprava samosprávy krajů, orgány krajů a další podstatné skutečnosti krajského zřízení. Nutno si uvědomit, že nebylo myslitelné, aby kraje vznikly bez majetkové podstaty, protože sama Ústava jim přiznává právo vlastnit jako osobám majetek. Kraj je, jak již bylo zmíněno veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek, a pochopitelně právo na samosprávu. Podotýkám, že každý z krajů je v zákonu vymezen konkrétními okresy což má dopad i na výkon státní správy, která toto vymezení používá (např. policejní kraje).

Krajů existuje čtrnáct, do toho je započítáno i hlavní město, Praha. Ústavní zákon č. 347/1997 Sb. o vyšších územně samosprávných celcích, Praze statut kraje přiznává. Podle tohoto ústavního zákona jsou v České republice tyto kraje:

Praha, Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj, Karlovarský kraj, Ústecký kraj, Liberecký kraj, Královehradecký kraj, Pardubický kraj, Vysočina, Jihomoravský kraj, Olomoucký kraj, Moravskoslezský kraj, Zlínský kraj.

8.1.4.1. orgány kraje

- zastupitelstvo kraje – je ustaveno na základě voleb do krajů jednou za 4 roky. Člení se na výbory. Výbory finanční, kontrolní, pro výchovu, vzdělávání, zaměstnanost musí být zřízeny ze zákona povinně. Zasedání jsou ze zákona veřejná, veřejnost se může účastnit schůze zastupitelstva. Počet členů zastupitelstva je dán počtem obyvatel. Rozpětí členů zastupitelstva je 45-65 osob. Mandát vzniká zvolením. Člen zastupitelstva má práva jako přednášet své návrhy radě, výborům, a komisím na projednání, požadovat od zaměstnanců kraje informace ve věcech souvisejících s výkonem jejich funkce, informace musí být poskytnuta do 30 dnů. Člen zastupitelstva má povinnost hájit zájmy občanů kraje. Zastupitelstvo zasedá alespoň jednou za 3 měsíce. Řídí jej hejtman. Zasedání jsou veřejná a zápis je k dispozici na úřední desce úřadu.

pravomoci zastupitelstva: předkládá legislativní návrhy zákonů, schvaluje program rozvoje kraje, schvaluje rozpočet a závěrečný účet kraje. Zastupitelstvo volí hejtmana, náměstký hejtmana další členy rady z řad svých členů, jakož i funkce, pro které budou členové zastupitelstva uvolněni, zřizuje a zrušuje výbory, volí a odvolává jejich předsedy a členy.

- rada kraje – rada je výkonný orgán kraje. Počet členů závisí na počtu obyvatel kraje. Rada se schází podle potřeby, nemá stanovený interval zasedání. Rada vykonává např. zakladatelské a zřizovatelské funkce ve vztahu k právníckým osobám, organizačním složkám, které byly zřízeny krajem. Jako své pomocné orgány zřizuje tzv. komise.

pravomoci rady podle zákona o krajích: zabezpečuje hospodaření podle schváleného rozpočtu, provádí rozpočtová opatření v rozsahu svěřeném zastupitelstvem, stanovuje počet zaměstnanců kraje zařazených do krajského úřadu, do zvláštních orgánů kraje a do organizačních složek a objem prostředků na platy těchto zaměstnanců, na návrh ředitele krajského úřadu (dále jen "ředitel") jmenuje a odvolává vedoucí odborů krajského úřadu v souladu se zvláštním zákonem, zřizuje a zrušuje podle potřeby komise rady (dále jen "komise"), jmenuje odvolává z funkce jejich předsedy a členy, ukládá krajskému úřadu úkoly v oblasti samostatné působnosti a kontroluje jejich

plnění, přezkoumává opatření přijatá krajským úřadem v samostatné působnosti, vyřizuje návrhy, připomínky a podněty obcí a právnických osob z územního obvodu kraje., stanovuje pravidla pro přijímání a vyřizování petic a stížností, vykonává zakladatelské a zřizovatelské funkce ve vztahu k právními osobám, organizačním složkám, které byly zřízeny nebo založeny krajem nebo které byly na kraj převedeny zvláštním zákonem, včetně jmenování a odvolávání jejich ředitelů a stanovení jejich platu a odměn; k tomu pravidelně jedenkrát ročně projednává zprávu o jejich činnosti, o plnění jejich úkolů, pro které byly založeny nebo zřízeny, a přijímat příslušná opatření k nápravě, rozhoduje ve věcech kraje jako jediného společníka obchodní společnosti, vydává nařízení kraje, rozhoduje o uzavírání nájemních smluv a smluv o výpůjčce, tuto působnost může rada svěřit příslušnému odboru krajského úřadu zcela nebo zčásti, schvaluje účetní závěrku krajem zřízené příspěvkové organizace sestavenou k rozvahovému dni.

- krajský úřad – orgán kraje především pro tzv. přenesenou působnost, výkon státní správy. Živnostenské podnikání, státní správa na úseku matrik stavební úřady, posuzování vlivů na životní prostředí atp. Krajský úřad je členěn na odbory oddělení, odbory. V čele je ředitel. Krajský úřad má funkce dozorčího charakteru ohledně výkonu přenesené působnosti vůči obcím.
- hejtman – orgán, který zastupuje kraj navenek. Obdobně jako starosta není statutárním orgánem kraje. Hejtman řídí zasedání zastupitelstva, podepisuje právní předpisy kraje, nařízení a vyhlášky.

8.1.4.2. právní předpisy krajů

- obecně závazné vyhlášky krajů – jsou vydávány v rámci samostatné působnosti zastupitelstvem kraje. Toto zmocnění vyplývá z Ústavy, která k tomuto kraje přímo zmocňuje.
- nařízení krajů – k provedení zákona kraj vydává nařízení kraje jako v rámci přenesené působnosti, výkonu státní správy.

8.2. Zájmová samospráva

8.2.1. dělení zájmové samosprávy v ČR

Zájmová samospráva také není upravena jednotným rozsáhlým kodexem, ale jedná se o významný oddíl fungování veřejné správy. Zájmová samospráva není ze svoji podstaty zastřešena jakýmkoliv ministerstvem, správním úřadem, má interdisciplinární povahu. Tento má i praktickou podobu v podobě jednotlivých osob, které definuje i jejich jednotlivých znaků, jimiž se vyznačují. Zájmovou samosprávu tedy chápeme jako kombinaci organizace a činností. Upravena je pak více předpisy zákonného i podzákonného charakteru. Samospráva zájmová se člení v podmínkách českého právního řádu na samosprávu profesních komor a samosprávu vysokoškolskou. Jedná se o uznávané dělení akademické a teoreticko-právní povahy. Je dalším z příkladů, kdy je veřejná správa konkrétních společenských vztahů svěřena i jiným orgánům, než jsou orgány státní bez ohledu na hierarchickou úroveň. Sociologicko-politologické zařazení by je řadilo do sektoru na pomezí veřejnoprávního a soukromoprávního sektoru. Právní úprava či právní charakteristika by měla být syntézou těchto vymezení. O společenském významu však není nutno pochybovat stejně tak o potřebě právní regulace zájmové samosprávy.

8.2.2. profesní komory

Samospráva profesních komor svěřuje profesním organizacím pravomoc správy nad stavovskou organizací, kterou profesní komora je. Komory stojí z hlediska definice na pomezí soukromého a veřejného práva. Vrchnostenská správa, která je na ně delegována jim umožňuje výkon pravomocí nad svými členy. Zvláště typické to bude v případě kárných provinění členů komor, když nejvýznamnější sankcí bude zbavení možnosti vykonávat profesi (advokát, auditor, lékař) V ČR existují tyto komory: *Česká lékařská komora, Česká stomatologická komora, Česká lékárnická komora, Komora patentových zástupců České republiky, Komora veterinárních lékařů České republiky, Notářská komora České republiky, Česká komora architektů Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, Komora daňových poradců České republiky, Komora auditorů České republiky, Česká advokátní komora, Exekutorská komora České republiky.*

Komory jsou nejen zákonem zřízeny, ale tento i stanovuje, které orgán komora má. Jsou to např. sněm, stavovský soud, prezident, disciplinární komise, rada aj. Typy stavovských předpisů, kterými jsou členové komory vázáni, jsou etický kodex, disciplinární řád, volební řád, atp.

8.2.3.vysokoškolská samospráva

Dlouhou tradici, má vysokoškolská samospráva. Vysoké školy upravuje zákon o vysokých školách č. 11/1998 Sb. Zákon počítá se třemi typy vysokých škol. Veřejné vysoké školy, soukromé vysoké školy, státní vysoké školy. Veřejnou vysokou školu lze přitom zřídit pouze zákonem. Státní vysoké školy jsou pak dvojího druhu. Policejní a vojenské. Jejich zřizovateli jsou ministerstvo vnitra a ministerstvo obrany.

- Vysokoškolský zákon vyjmenovává orgány veřejných vysokých škol – rektor, kvestor, vědecká rada, akademický senát, disciplinární komise, správní rada.
- Členění veřejné vysoké školy – zákon jako články vyjmenovává čtyři body. Fakulty., vysokoškolské ústavy., dále jiné pracoviště pro vzdělávací a výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost nebo pro poskytování informačních služeb, a nakonec účelová zařízení pro sportovní a kulturní činnost, pro ubytování a stravování zejména členů akademické obce nebo k zajišťování provozu školy.

Charakteristické rysy vysokoškolské samosprávy nabízí samotný zákon v §6 - *vnitřní organizace, určování počtu přijímaných uchazečů o studium, podmínek pro přijetí ke studiu a rozhodování v přijímacím řízení., tvorba a uskutečňování studijních programů., organizace studia., rozhodování o právech a povinnostech studentů., zaměření a organizace vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti., pracovněprávní vztahy a určování počtu akademických pracovníků a ostatních zaměstnanců., habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem., spolupráce s jinými vysokými školami a právníckými osobami a zahraniční styky., ustavování samosprávných akademických orgánů vysoké školy, pokud tento zákon nestanoví jinak., hospodaření vysoké školy a nakládání s majetkem v souladu se zvláštními předpisy., stanovení výše poplatků spojených se studiem.*

IX. KONTROLA VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ

9.1. Kontrola Veřejné správy

9.1.1. smysl kontroly ve veřejné správě

Kontrola výkonu, nakládání s materiálními prostředky, nebo zákonnosti v rámci veřejné správy je velmi důležitá, stejně jako realizace státně správních činností. Zpětná vazba i ve veřejné správě je tak nezbytností pro případné vyvození nápravných řešení, reformních kroků. Obecně se dá říci, že kontrolní mechanismy ve veřejné správě vyplývají z více předpisů, právních, vnitřních předpisů institucí a od nich se odvíjejících operativních, řídicích aktů jako povel, pokyn, instrukce aj. Lze pak uvažovat i o kontrolní povaze ústavních orgánů, stejně tak lze chápat kontrolu jako výkon státní správy jako takové. Kontrolu v rámci veřejné správy lze podle jejího směřování dělit na vnější a vnitřní.

9.1.2. vnější kontrola veřejné správy

Vnější kontrolou veřejné správy se myslí fakt, kdy je veřejná správa kontrolována jak orgány, které jsou součástí veřejné správy, tak i subjekty stojící mimo ni, mimo výkonnou státní moc. Tím se myslí v prvním případě občané, nadace, právnické osoby, církve, obchodní korporace a právní prostředky, které mají takové soukromé osoby k dispozici. Těmi jsou typicky petiční právo, zákon o svobodném přístupu k informacím, správní soudnictví, a další. V druhém případě, je kontrola vykonávána sice státními (ústavními orgány) avšak nespádající pod výkonnou moc, představovanou vládou a prezidentem, které vůči nim nemají nadřazené postavení. Jsou to orgány jako Nejvyšší kontrolní úřad, ombudsman, mediální rady, zastupitelské sbory aj. Vnější kontrola není zastřešena jedním jediným předpisem, ale dá se odvodit z jednotlivých právních prostředků, které mají určité subjekty k dispozici, jak bylo zmíněno. Konkrétní projevy vnější kontroly veřejné správy tak jsou v podmínkách českého právního řádu tyto:

- petice - Listina základních práv a svobod zakotvuje petiční právo v článku 18, který konstatuje, že petiční právo je zaručeno; ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu má každý právo sám nebo s jinými se obracet na státní orgány a orgány územní samosprávy s žádostmi, návrhy a stížnostmi. Petiční právo v Listině je provedeno zákonem č. 85/1990 Sb. Každý má právo sám nebo společně s jinými obracet se na státní orgány se žádostmi, návrhy a stížnostmi ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu, které patří do působnosti těchto orgánů (dále jen "petice"). Právnické osoby mohou toto

právo vykonávat, je-li to v souladu s cíli jejich činnosti. Petici se nesmí zasahovat do nezávislosti soudu. Petice nesmí vyzývat k porušování ústavy a zákonů, popírání nebo omezování osobních, politických nebo jiných práv občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení, nebo k rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti z těchto důvodů, anebo k násilí nebo hrubé neslušnosti. Na petici musí orgán odpovědět. Může zaujmout stanovisko k petici. Odpovědí je věc skončena

- **soudy – správní soudnictví je jedním z prostředků na kontrolu veřejné správy. Správní soudnictví vykonávají v prvním stupni krajské soudy, odvolací instancí je Nejvyšší správní soud. Ukládá možnost se před orgány veřejné moci domáhat soudní cestou uplatnění svých práv. Tedy např. v záležitostech daňových, stavebních, živnostenských atd. Význam mohou mít ale i rozhodnutí soudů obecných (Nejvyššího soudu ČR, Ústavního soudu ČR). V případě Ústavního soudu může být konstatování porušení lidského práva či svobody, významným vodítkem, pro vyvarování se chybných postupů a rozhodování v činnosti státní správy. Často se jedná o procesní postup orgánů veřejné správy, zdlouhavé správní řízení.**
- **kontrola zastupitelskými sbory – ústavní zastupitelské sbory tvořící Parlament ČR, či obecní nebo krajské zastupitelstvo jsou svojí povahou a vyplývá to i z právních norem předurčeny ke kontrole výkonných orgánů. A to vlády, rady obce či rady kraje. Na nejvyšší úrovni můžeme vyzorovat kontrolní funkci Sněmovny v možnosti vznášet interpelace na členy vlády a předsedu, pozvání ministra na jednání výboru Sněmovny, a hlavně možnost vyslovit vládě nedůvěru. Tím je dána možnost kontrolovat činnost jiného subjektu na základě pravomoci a prostředků koncipovaných v zákoně, Ústavě. U zastupitelských orgánů obcí a krajů jsou dány kontrolní pravomoci zákonem o obcích a zákonem o krajích.**
- **Nejvyšší kontrolní úřad – tomuto ústavnímu orgánu je svěřena kontrola, hospodaření se státním majetkem, plnění státního rozpočtu. K tomu je zmocněn samotnou ústavou, kde je uveden v samostatné hlavě. Dále je NKÚ proveden v samostatném zákonu o NKÚ č 166/1993 Sb.**
- **veřejný ochránce práv ombudsman – dle zákona č. 349/1999 Sb. o veřejném ochránci práv. Na toho se mohou bezplatně obracet občané se žádostmi, podněty. Posláním je působit k ochraně osob. Je-li stížnost občana důvodná, zahájí šetření. V případě, že nabude dojmu, že byly porušeny práva občanů, nebo došlo k pochybení, vyzve k nápravě. Nedojde-li k nápravě po takové výzvě ombudsmana, sdělí úřadu sám od sebe svůj návrh na nápravu vadného stavu.**

- prostřednictvím zákona o svobodném přístupu k informacím č. 106/1999 Sb. lze žádat státní orgány, územní samosprávné celky a jejich orgány a veřejné instituce o informace související s jejich působností.
- Ve správním řádu § 175 je proti nevhodnému postupu správního orgánu, nebo nevhodnému jednání úředníků možno podat stížnost. Podává se u toho orgánu, který vede řízení, u kterého došlo k takovému nevhodnému postupu. Stížnost se orgánem prošetří do 60 dnů ode dne jejího doručení stěžovatele. V této lhůtě tedy stížnost musí být prošetřena a stěžovateli musí být doručeno vyrozumění o jejím výsledku. Nabude-li orgán zjištění, že je stížnost důvodná učiní opatření k nápravě. Není-li stěžovatel spokojen s výsledkem řízení, má právo obrátit se na nadřízený orgán, aby přešetřil způsob vyřízení stížnosti.

9.1.3. vnitřní kontrola veřejné správy

Stěžejním nástrojem je zákon č. 255/2012 Sb. kontrolní řád. Tento předpis zakládá kontrolní mechanismy uvnitř veřejné správy. Upravuje postup orgánů moci výkonné, orgánů územních samosprávných celků, jiných orgánů a právnických nebo fyzických osob, pokud vykonávají působnost v oblasti veřejné správy (jako tzv. „kontrolní orgán“), při kontrole činnosti orgánů moci výkonné, orgánů územních samosprávných celků, jiných orgánů, právnických a fyzických osob (jako kontrolované osoby). Zákonodárce jednotlivé ustanovení kontrolního řádu a vykonávané kontroly ustanovil značně obecně vzhledem k značnému záběru veřejné správy, co se týče oblastí, které pokrývá. Úmyslem zákonodárce tak byl předpis, který nemá svazovat nižší složky v činnosti, ale naopak má svojí jednoduchostí umožňovat kontroly především efektivní.

Konkrétní pravomoci vyplývající z kontrolního řádu pro kontrolní orgány jsou:

- Vstup na pozemky, do staveb a jiných prostor, provádění kontrolních nákupů, odebrání vzorků, provádění potřebných měření, sledování, prohlídky a zkoušky, požadování poskytnutí údajů, dokumentů a věcí vztahujících se k předmětu kontroly nebo k činnosti kontrolované osoby (dále jen „podklady“); v odůvodněných případech může kontrolující zajišťovat originální podklady, pořizovat obrazové nebo zvukové záznamy, v míře nezbytné pro průběh kontroly užívat technických prostředků kontrolované osoby, a to po předchozím projednání s kontrolovanou osobou.

Vnitřní kontrola veřejné správy má ale i další podoby, není podchycena pouze kontrolním řádem. Je tak pojmem s více rozměry a bude se prolínat veřejnou správou jako jeden z jejich atributů. Podle ustanovení mnoha právních předpisů současné platné právní úpravy budou mít hierarchicky nadřazené složky státní správy (jako příklad uveďme krajské živnostenské úřady, ministerstvo vnitra, finanční ředitelství, státní správa sociálního zabezpečení a další) vůči svým podřízeným složkám oprávnění je metodicky řídit, dbát na dodržování agendy, kontrolovat jejich činnost atp.

9.1.4. finanční kontrola ve veřejné správě

Finanční kontrolu uvnitř veřejné správy upravuje zákon č. 320/2001 Sb. o finanční kontrole. Tento zákon vymezuje uspořádání a rozsah finanční kontroly vykonávané mezi orgány veřejné správy, mezi orgány veřejné správy a žadateli nebo příjemci veřejné finanční podpory a uvnitř orgánů veřejné správy. Samotný předpis se nevztahuje na činnost Nejvyššího kontrolního úřadu. Majetkově finanční kontrola ve veřejné správě je tak dá se říci vedena na více liniích. Kontrolované mohou být jak orgány v rámci veřejné správy tak osoby, ať už právnická nebo fyzická osoba, která je žadatelem o veřejnou finanční podporu nebo je jejím příjemcem.

Jako cíle finanční kontroly jsou stanoveny:

- dodržování právních předpisů a opatření přijatých orgány veřejné správy v mezích těchto předpisů při hospodaření s veřejnými prostředky k zajištění stanovených úkolů těmito orgány,
- zajištění ochrany veřejných prostředků proti rizikům, nesrovnalostem nebo jiným nedostatkům způsobeným zejména porušením právních předpisů, nevhodným, neúčelným a neefektivním nakládáním s veřejnými prostředky nebo trestnou činností
- hospodárný, efektivní a účelný výkon veřejné správy.

Citované právní předpisy, dokumenty:

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

USNESENÍ předsednictva České národní rady č.2/1993 Sb. o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky.

ústavní zákon č. 347/1997 Sb. o vytvoření vyšších územně samosprávných celků.

ústavní zákon č. 515/2002 Sb. o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii.

zákon č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky.

zákon č. 36/1960 Sb. o územním členění státu.

zákon č.128/2000 Sb. o obcích.

zákon č. 129/2000 Sb. o krajích.

zákon č. 2/1969 Sb. O zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánech státní správy.

zákon č. 314/2002 Sb. o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností.

vyhláška ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností.

vyhláška ministerstva vnitra č. 564/2002 Sb. o stanovení území okresů České republiky a území obvodů hlavního města Prahy.

zákon č. 166/1993 Sb. o Nejvyšším kontrolním úřadu.

zákon č.283/1993 Sb. o státních zastupitelstvích

zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky.

zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě.

zákonem č. 289/2005 Sb. o Vojenském zpravodajství.

zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách.

zákon č. 255/2012 Sb. kontrolní řád.

zákon č. 320/2001 Sb. o finanční kontrole.

zákon č. 85/1990 Sb. o právu petičním.

Významné informační portály související s veřejnou správou :

www.portal.gov.cz – oficiální web pro veřejnou správu, provozován ministerstvem vnitra ČR.

www.mvcr.cz – oficiální stránky ministerstva vnitra ČR.

www.otevrenaspolecnostz.cz – web pro transparentnost veřejné správy. Zabývá se obšírně problematikou získávání informací z veřejné správy, obzvláště podle zákona 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím.

www.smocr.cz – stránky svazu měst a obcí zájmového sdružení právnických osob ČR.

www.cuzk.cz – stránky českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

www.rzp.cz – živnostenský rejstřík v elektronické podobě.

www.info.mfcr.cz – registr ekonomických subjektů, provozuje ministerstvo financí ČR.

Literatura:

Harvánek, J. a kol, *Teorie práva*, Praha: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 439 s. ISBN 978-80-7380-458-9.

Šín, Z. *Tvorba práva: pravidla, metodika, technika*. 2. vyd. Praha: nakladatelství C.H.Beck, 2009. 176 s. ISBN 978-80-7400-162-8.

Filip, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. dotisk 2.vyd. Brno : nakladatelství Václav Klemm, 2001. s.37-138. ISBN 978-80-904083-7-1.

Filip, J. *Ústavní právo*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998. 534 s. ISBN 80-210-2032-6.

Horzinková, E. *Základy organizace veřejné správy v ČR*. 3.vyd. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 248 s. ISBN 978-80-7380-459-6.

Vidláková, O. *Reformy veřejné správy*. 1.vyd. Pardubice: univerzita Pardubice, 2000. 140 s. ISBN 89-7194-290-1.

Bahýlová, L., Filip, J., Molek, P. et al. Praha. *Ústava České republiky* : nakladatelství Linde, 2010. s 653-812. ISBN 978-80-7201-814-7.